
Historiske Bidrag
 til Kundskab om **K. Christian den Fierdes**
Opdragelse og Ungdomsunderviisning,
 af
G. Mølbech.

Saa meget det kunde været at formode, at Kong Frederik den Anden som Thronarving maatte have nydt en omhyggelig Underviisning i Barndommen og Ungdommen, da hans Fader, Christian III., baade ved Kirkereformationen i Danmark, ved Universitetets Fornyelse i Kiøbenhavn, ved Samqvem og Brevsverling med lærde Mænd og i andre Tilfælde, lagde for Dagen, at han indsaae Lærdoms og Videnskabers Værd i Staten, og efter den Tids Skik og Leilighed vilde forfremme dem i Danmark: saa viser dog Historiens Vidnesbyrd, at den forstnævnte Konge, med Hensyn til Kundskaber og boglig Lærdom eller Underviisning, har været saa forsømt og i saa ringe Grad oplært og dannet, som vel ikke mange Kongesønner i hans Tid. Man kan vel beklage dette hos en Fyrste, som uden Tvivl af Naturen har havt et godt Memme og en opvakt og livfuld Aand; og som derfor maaskee ogsaa, uagtet Alt hvad der manglede ham i Dannelsen og Kundskaber, til sine Tider har taget mere Deel i Statsstyrelse og Regjeringsforretninger, og deri været dygtigere og heldigere, end man havde Grund til at vente sig af hans forsømte Ungdomsdannelse. Man maa kalde den saaledes, uagtet det ingenlunde havde manglet den unge Prinds paa Læremestere. Han havde havt to, som begge vare Danske: Christoffer Michelsen, der siden

fik et Canonicat ved Roskilde Domkirke, og den bekjendte Historiker Joh. Svaning, der havde denne Post hos Prindsen i 13 Aar, eller omtrent fra A. 1540 til 1553 (altsaa fra Frederik den Andens stette til det 19de Aar.) Men, som vi bl. a. erfare, endog af den Kongen meget hengivne tydske Hofpræst Christo ff. Knopfs Liißprædiken, gif det med Frederik den Anden, som med saamange Fyrstefønner: i Underviisningen var ingen Strengthed, og hos den unge Prinds kun ringe Alvor og Flid; man lod ham følge sin Ungdomslyst og Tilboielighed, der ikke var for Læsning og Bøger; den bedste Tid til at lære noget blev spildt, og det Forsømte kunde siden ikke oprettes. ¹⁾ Frederik II. solte dette selv som Konge, beklagede sig ofte derover, og sagde meer end engang: „at han vilde lade sin Son opdrage og lære paa en anden Maade, end han selv var bleven det.“ Ja Knopf beretter endvidere: at da Frederik II. havde antaget en Læremester (Mag. Hans Michelsen) til sin Son, Hert. Christian, og selv tog ham i Oed, (31. Marts 1583) omtalte Kongen for ham, med alvorlige Ord og i en bevæget Stemning, hvori Feilen i hans egen Opdragelse havde bestaaet, og hvorledes han var bleven hindret fra at lære noget ordentligt. Han befalede Læreren alvorligt, ikke allene at bruge Flid i sin Underviisning, „men ogsaa anvende tilbørlig Strengthed imod Kongens Son; ikke lade ham have sin egen Willie; men holde ham i god Disciplin, og opdrage ham i sand Gudsfrygt, Dyd og Ærbarhed, saa-

¹⁾ „Ob wol er von Gott mit einem trefflichen ingenio und gutem verstande begabet gewesen, das er viel mehr hette lernen und begreifen können, wie er auch einen zimlichen anfang gehabt: So ist doch gemeiniglich bey großer Herren Kinder institution wenig ernst und fleiß. Jedermann wil ihnen, insonderheit wann sie etwas zu Jahren kommen, fügen und zu willen seien: Und wann sie also ihren eigenen willen und begirten folgen, wird die beste Zeit zu lernen verseumet — — So kann hernach die verseumte Zeit nicht widerbracht werden.“ Chryß. Knopff Reichenpr. Kopenh. 1588. 4. fol. B. 2.

ledes som han kunde forsvare det for Gud, og for sin Konge og Herre.„ Vilde Nogen driste sig til heri at lægge ham Hindringer i Veien, da lovede Kongen ham sin alvorlige Beskyttelse og Bistand.

Dette, efter alle Mærker saunddrue Vidnesbyrd, gjør Frederik den Andens Tænkemaade og Charakter ligesaa megen Ære, som den vedvarende Omfjorg, han i sin øvrige Levetid bar for sine Børns, og navnlig sine Søners Opdragelse og Underviisning. Den Kundskab, vi herom kunne have, maa fornemmelig, eller saa godt som allene hentes af de kongelige Breve og Befalinger til vedkommende Embedsmænd, der angaae Prindserne i deres Barndomstid; og det er især ved omtrent efter Aarenes Følge at giennemgaae disse Documenter i Cancelliets „Tegnelse“ eller Copiebøger fra K. Frederik II. Tid, at vi kunne fremstille følgende Bidrag til Christian den Fjerdes, ligesom til hans Broders, Hertug Ulriks Ungdomshistorie, hvilke dog ere langt fra at kunne give os et fuldstændigt Billede af herhen hørende Tidsforhold, af Prindsernes nærmere Omgivning og de enkelte Omstændigheder, som kunde vedkomme deres Opdragelse. Særdeles maae vi beklage, at Christian den Fjerdes egentlige Lærer og Opdrager, til hvis Opsyn den unge Prinds i meer end 10 Aar var betroet, og som uden Tvivl i den hele Tid har ledet og forestaaet hans Underviisning, er os, i hans Person og Charakter, kun lidet bekjendt.

I Efteraaret 1582, da Christian gif i sit 6te Aar, har hans Fader først været betænkt paa, at fjerne ham fra den kvindelige Opdragelse og tillægge ham en egen Læremester. Valget faldt, efter Anbefaling af Nogle i Rigsraadet, paa Mester Hans Mikkelson, om hvem der i Brevet, som indeholder Kongens første Kaldelse, siges: „at han tilforn med Børn er omgangen, og vel veed at stille sig i den Leilighed.“ Valget af denne Mand har ogsaa uden al Tvivl været et af

de heldigste, Frederik II. kunde træffe. Hans Mikfelsen, der var født i Randers (formodentlig omtr. ved A. 1538 eller maaskee noget tidligere) blev som ung Student, henved 1558, antaget til Lærer hos Jacob Hvitfelt, en Broder til vor berømte Annalist, Cantzler Arild Hvitfeldt, og Herluf Trolles Søster søn, som den Tid var i Huset hos Prof. Povel Madsen, der siden blev Sjællands Biskop. Med Jacob Hvitfeldt reiste Hans Mikfelsen udenlands 1562, kom hjem (1566?), tog Magistergraden, og blev 1567 ansat som den første Rector ved Herlufsholms Skole. Om hans Nidkærhed og Duellighed i dette Embede have vi troværdige og samtidige Vidnesbyrd.²⁾ Han var Rector endnu 1577, blev derpaa Præst ved Herlufsholms og Lille Næstveds Menighed, og siden af Frederik II. kaldet til Slotspræst ved Frederiksborg. I dette Embede modtog han det hæderlige Kald som Thronfølgerens Opdrager og Læremester. I det anførte Kongebrev opfordres han til at begive sig henimod Fastelavnstid 1583 over til Hoffet paa Coldinghuus, hvorfra Brevet (dat. den 15de Nov. 1582) er udstedt.³⁾ Den Mag. H. Mikfelsen lovede „tilborlige Underholdning og Pension i samme hans Tjeneste“ blev efter hans Ankomst tilskikket ham ved et nyt Kongebrev af 29. Marts 1583, hvori der tillagdes ham „to hundrede gamle Dalere“ om Aaret, en Klædning for ham selv, „eftersom det efter hans Stand egner ham“, og en Klædning for en Dreng eller Opvarter. Fremdeles lovede og bevilgede Kongen ham, „at ville med allerførste Leilighed forsjøge ham med et Kannikedom eller andet geistligt Lehn.“⁴⁾ Under samme Datum

²⁾ S. f. Ex. Hans Mogensens Uigpr. over Jac. Hvitfeldt. 1595. fol. R. 1. Schlegels Overs. af Slange. I. 62. 63. Hans Gravskrift i Marm. Dan. I. 155. Suhms nye Saml. 111. S. 103.

³⁾ „Til Mester Hans Mikfelsen, at skulle være den unge Pr. Christians Læremester.“ Sjæll. Tegneskr. XV. fol. 135. 136. (Utr. i Ny Dansk Mag. IV S. 161. 62.)

⁴⁾ Sjællandske Registr. Nr. 12. fol. 280.

(Haderslevhuus) blev udfærdiget en skriftlig „Bestilling“ for M. Hans Mikfelsen, „hvoreledes han sig imod Hertug Christian skal forholde.“ Den indeholder egentlig kun almindelige Forskrifter om at optugte ham udi Gudfrygtighed, boglige Konster og anden Lærdom og gode Sæder; at tage vare paa hans Helbred; og naar nogen Sygdom eller Svaghed skulde paa komme Prindsen, da uopholdelig at give det tilkiende, „for at dertil i Tide kunde føres Raad, og bruges tilberlige Midler.“ En særskilt Befaling viser imidlertid (ligesom, og en anden, der forekommer i Lehnsmanden paa Sorøe Kloster, Joh. Svave's Instruction) hvor streng og omhyggelig Frederik II. har været i at ville bortstjerne al skadelig, eller for Sædelighed og Anstændighed farlig Dmgang fra den unge Prinds. „Dg efterdi Ungdommen“ (hedder det der) „hynderlig af ond Dmgængelse kan lære onde Sæder og andet som kan være skadeligt: da skal Mester Hans Mikfelsen i lige Maade være forpligtet, af hans yderste Glid og Formue at tilhielpe at hindre og afvende, at Hertug Christian ikke med saadan Dmgængelse skulde blive befværet; og dersom Nogen vilde dem understaae imod hans Billie at indtrænge til saadan Dmgang hos Prindsen, og M. Hans det ikke forekomme og afværges kan: da skal han være forpligtet, det strax underdanigst at give tilkiende, at Kongen kan lade finde tilbørlig Raad dertil.“⁵⁾

Frederik II. havde imidlertid taget den Bestlutning, at lade nogle adelige Børn, omtrent ligealdrende med Prinds Christian, opdrages og oplæres tilligemed ham under samme Lærer, hvortil for det første valgtes en Søn af Niels Friis,⁶⁾

⁵⁾ Sjællandste Registr. Nr. 12. fol. 280.

⁶⁾ Niels Friis til Hesselager og Erbekunde, (d. 1611) en Broder til Cantzleren Christian Friis til Borreby, havde 8 Søner, hvoraf to faldt for Calmar 1611. Om ham, der en Tid blev opdraget med Prinds Christian, forekommer eet og andet nedensfor, i Anledning af Prindsens latinske Breve.

og en Sen af Hans Johansen (Vindenov) paa Hindsøavl. (Brevet herom til deres Fædre er dat. Goldinghuus, 25. Marts 1583.) Ved samme Tid omtrent har uden Tvivl ogsaa Mester Hans Mikkelsen indfundet sig ved Hoffet paa Goldinghuus og tiltraadt sin Tjeneste; da Frederik II. ligeledes under 24de Marts udstedte en skriftlig Instruction til Henrik Belov, Lehnsmænd paa Goldinghuus, om „hvorledes han sig skal forholde imod Hertug Christian, naar Kongel. Majestæt forreiste fra Goldinghuus, og heibemeldte Hertug Christian med sin Tugtemester der efterlades.“⁷⁾ Denne korte Instruction vedkommer fornemmelig det Tilsyn, Henrik Belov i Almindelighed skal have med Prindsens Underholdning og Opvartning, og er i hvad den indeholder omtrent ligelydende, i de tilsvarende Artikler, med et to Aar senere Brev (fra 1585) til Johan Svave i Sorø, som vi nærmere skulle omtale. (S. 256.)

Endnu samme Aar som den allerede valgte Thronfølger havde faaet sin egen Læremester, maa man formodentlig have fundet det tienligt, at Hans Mikkelsen kunde mere udelukkende anvende Tid og Omfarg paa Prinds Christians Opdragelse og Underviisning; og Kongen har derfor fundet Anledning til at antage en Hielpelærer for de unge Adelige, der skulde opdrages med Prindsen. Om den Ludvig Ludvigsen, som hertil valgtes, er neppe andet bekiendt, end Navnet; og da dette forekommer uden Tilfætning af „Mester“ (Magister,) maa deraf formodes, at han ikke har havt denne academiske Grad, om han endog, som neppe er at tvivle om, har været en studeret Person. Den ham bevilgede Løn (40 gamle Daler og 12 Allen Engellst om Aaret, med fornødent Foderbug, til en Hofklædning) var ogsaa betydeligt ringere, end „Tugtemester-

⁷⁾ Siællandste Registr. Nr. 12. fol. 279 b. 280 a. Af Frederik II. Skrivecalender sees, at det var den 31. Marts 1583, at Kongen antog „Fr. Hans“ til sin Søns „Præceptor.“

rens“, og han blev udtrykkelig underordnet M. Hans Mikkelsen, som den, han skulde være „herig og følgagtig i alle Maader.“⁸⁾

Følgende Sommer (1584) har Frederik II. agtet det nødvendigt, ligeledes at følge for sin næstældste Søn, Hertug Ulriks Opdragelse, ved at lade ham komme bort fra Moderen og fra Hoffet, og give ham en egen Lærer. Dette skeete netop i samme Alder, som hos Broderen, da Ulrik den 30de Dec. fyldte sit sjette Aar. Man finder, at allerede den 4de Jul. 1584 fik Herman Juul, Lehnsmænd paa Kallundborg Slot, den Befaling, (givet paa Antvorskov Kloster) at da Kongen „er tilfunds at stille Hertug Ulrik under Tugtemester til Lærdom og Disciplin, og vil, at han paa nogen Tid skal holdes „og blive paa Kallundborg“, skulde Herman Juul sørge for, „at de Kamre og Gemakker, som Kongen og Dronningen pleiede at have deres Bærelse udi, baade med Binduer og Bænke paa Bæggen, hvor nogen Mangel er, paa det ziirligste med det første maa blive tilflyede og forfærdigede.“⁹⁾ Det var dog først den 28de Decbr. 1584, at „Ds Elskelige, hæderlige og høilærde Mand“, Mester Povel Pedersen, fik sin „Bestilling at skulle være Hertug Ulriks Tugtemester, og hvorledes han sig udi samme Stilling skal forholde.“¹⁰⁾ Denne Instruction er i øvrigt næsten ligelydende med Hans Mikkelsens; og det under samme Dag udfærdigede Brev om den M.

⁸⁾ Ludvig Ludvigsen fik Brev, (Skanderborg, 24. Nov. 1583) at skulle tilhjelpe Hans Mikkelsen „de Herremænds Born, som ere hos Hertug Christian, udi gode Sæder og nyttig Lære at oplygte, lære „og undervise, efter som forn M. Hans Mikkelsen, hvilken han derudi „skal i alle Maader være tilgiven, herig og følgagtig, hannem underrettendes værder. For samme Tjeneste, saa længe han derudi bruges, „og tro og villig befiades, er ham bevilget aarlig 40 gamle Daler „og XII. Alen Engelt, og dertil behøvende Jøderdug, og andet „som hører til Hoffladning.“ (Sjæll. Registr. Nr. 12. fol. 298. b.)

⁹⁾ Ny Danske Mag. IV. S. 162. 63.

¹⁰⁾ Sjællandske Registr. Nr. 12. fol. 372. 373.

Bovel Pedersen bevilgede Marsken er ligeledes i Billaarene aldeles overeensstemmende med den forstnævnte.

Saa vel Hertug Christian, som hans Broder Ulrik, have i Begyndelsen, ogsaa efterat Kongen havde givet dem under deres egne Læremestres Opsyn og Opdragelse, dog for det meste deelt Opholdssted med deres Forældre; eller Prindsernes sædvanlige Ophold har været paa et eller andet af de Slotte, hvor Kongen, under sine hyppige Reiser og Omflytninger, længst pleiede at holde Hof; hvortil f. Ex. horte Kronborg, Frederiksborg, Antvorskov og Coldinghuus. Dette erfares bl. a. af de forskjellige kongelige Instructioner og Befalinger til Lehnsmændene paa nogle af disse Slotte, hvorledes de i Kongens og Dronningens Fraværelse skulde forholde sig imod de kongelige Børn; og disse Anordninger gaae mest ud paa Lehnsmændens Tilsyn med Prindsernes Sundhedsstilstand, deres Opvartning, Tillavningen af Spise og Drik, og andre udvortes Omstændigheder; hvortil især horer, at alle fremmede Befæg, uden Hensyn til Stand, skulde holde aldeles borte fra Slottet, saalænge Prindserne under Kongens Fraværelse der opholdt sig. Gjentagelsen og Indskærpelsen af denne Befaling i enhver saadan Instruction bekræfter deels Frederik den Andens strenge og alvorlige Omfarg for at udelukke hans Sønner i deres Barndom fra al anden Omgang, end den, som var foreskrevet og tilladt dem; deels vidner den om, at de kongelige Forældre have havt umiddelbart Tilsyn med Børnene og deres Omgang, naar de selv vare tilstede paa Slottene.

Den tidligste af disse Befalinger er den allerede anførte Instruction for Henrik Belov, Lehnsmænd paa Coldinghuus (24. Marts 1583.) En ligelydende forekommer (af 9. August 1584) for Joach. Leist, Embedsmænd paa Frederiksborg Slot, Hans Strollendorf, Kongens Skient, og Caspar Markdanner, Kongens Kiegemester, hvilke under

et sit Brev i Anledning af at Kongen og Dronningen paa nogen Tid forlode Frederiksborg, at de imidlertid skulde have Opsyn med de Kongelige Børn, hvad Mad, Drif og Opvartning angaae; til Middag, saavel som til Aften skal koges 8 Retter, og deriblandt fire eller fem Retter „synderlig vel kogte og tilflyede.“ Til Børnene og dem, „som udi Kammeret tiene dem, skal daglig uddeles en halv Støveken Viin.“ o. s. v.¹¹⁾ Paa samme Tid, som vi heraf see, at nogle af Kongens Børn maa være forblevne paa Frederiksborg, er Hert. Christian bleven sendt til Sorøe. (S. 254.) Frederik II. har Dagen efter (10. Aug.) udstedt et Brev til Leysmanden Johan Svave, hvori det hedder: at „da Hertug Christian nu skal have sin Leir (Leigere) og Bærelse i Sorøe Kloster,“ vil Kongen „baade for Sygdom, som nu ad skillige Steder regierer, og anden Leilighed Skyld, have forekommet, og affasset den idelige Tilflugt og Søgning, som af alle Slags Folk været haver til foressevne Sorøe Kloster.“ At det hermed var alvorligt ment, sees af Brevets egentlige Formaal, som er den Anordning: at de som have Kongeligt Rejsepas, („Vor egne Pasbord“) og derfor skulle befordres, ikke, som de ellers pleiede, skulle søge til Sorøe Kloster, men „bekomme Bogue og Fordring“ i Landsbyen Lunge.¹²⁾

Dette Ophold af Hertug Christian i Sorøe Kloster var heller ikke blot forbigaaende, eller kun foranlediget ved Kongens Fraværelse i Jagttiden; men ligesom Frederik II. selv yndede Sorøe meget, og jævnlig kom der, saaledes har han vist nok af en lignende Grund, som den, hvorfor han noget længere hen ophævede den af ham selv stiftede lærde Skole i Frederiksborg, og oprettede en ny i Sorøe, anseet dette Sted tienligere til

¹¹⁾ Sjællandske Registr. Nr. 12. fol. 332. 333. b. En „Støveken“ (s: Stübichen) var et Maal, der holdt snart een, snart 2 Potter, eller flere.

¹²⁾ Sjæll. Registr. Nr. 12. fol. 333. b.

Ophold for sine Sønner, end noget af de Kongelige Slotte, hvor en Sværm af urolige Gæster, unge Adelsmænd, Drabantter og mangehaande Betiente, der fulgte med Hoffet, ikke kunde være nogen god Omgangsfreds for Prindsen, som deres Fader vilde have opdraget og oplært med Alvor og Strengthed hos Lærerne. Vi see af en „skriftlig Fortegnelse og Instruction, givet Johan Svave, Embedsmand paa Sorø Kloster,¹³⁾ hvorledes han sig imod Hertug Christian skal forholde,“ og dat. „Sorø Kloster, den 1ste August“,¹⁴⁾ at Kongen allerede noget før ovenanførte Anmodning om Bognpas og Befordring fra Sorø blev udfærdiget, selv har bragt sin Son derhen; hvilket desuden vides af Frederik II. egenhændige Antegnelse i hans Skrivecalender for 1584. Det var i denne Sommer, i Maanederne Junius og Julius, at Hertug Christian (fra 12. Jun. til 18. Jul.) fulgte med sine Forældre og Rigsraadet paa Rejse i Jylland, gennem Fyen og Sjælland til Lund (d. 18de Julius), for at modtage Stændernes Hylдинг som udvalgt Thronfølger. Efterat de vare komne tilbage fra Skaane til Frederiksborg, reiste Kongen og Dronningen med deres to ældste Døtre og Hertug Christian den 31. Jul. til

¹³⁾ Han var af en gammel bekendt Adelslægt fra Pommern, der kom ind i Frederik I. Tid. Peder Svave, som Biskopperne efter Frederik I. lode sætte til Opdrager for Christian III. Broder, Hertug Hans, blev siden en bekendt og af denne Konge meget yndet Statsmand, der brugtes ved de fleste og vigtigste udenlandske Gesandtskaber. (i Krag's Christian III. Hist. ved Sandvig. I. 19. 351. 361. og fl. St.) Kongen stienkede ham Gierslev 1540, hvor han døde 1551 (Krag l. c. S. 361) men efterlod kun 2 Døtre. (D. Atl. III. S. 124.) Joh. Svave (formodentlig hans Broder søn) fik den 9de Oct. 1584 Forlehningsbrev paa Sorø Kloster. (Sjæll. Tegnelser Nr. XVI. fol. 354. 55.) Den 16de Mai 1586 fik han Brev paa Bordingborg Slot og Vekkinge. (Ist. fol. 529. 80;) og 8. Jun. 1587 fik han Quittants for Sorø Klosters Lehn, fra 17de Aug. 1581 til Phil. Jacobi 1586, da han blev det qvit. (Ist. fol. 602.)

¹⁴⁾ Sjæll. Reg. Nr. 12. 327, b.—328. b.

Sorø, hvor Kongen blev til den 8de August. Dronningen reiste allerede den 5te tilbage til Næsfilde og Frederiksborg; men, som det hedder i Kongens Calendar: „min Son Christian forblev i Sorø for at studere.“ Af samme Calendar, og andre historiske Data bliver det tydeligt, at Prindsen i den øvrige Deel af A. 1584, ligesom i den følgende Deel af Vinteren 1585 ikke har forladt Sorø. Begge Forældre have derimod besøgt dette Sted og Sønnen den 11—14de December, da de reiste herfra til Nutvorføv, hvor Hoffet tilbragte Julen. Kongen kom den 31. Decbr. allene til Sorø, og spiste der Nytaarsaften med sin Son; men reiste endnu samme Aften tilbage til Nutvorføv.¹⁵⁾

Da den ovenanferte Instruction til Joh. Svave, som Frederik II. lod udfærdige Dagen efter at han havde bragt Hertug Christian til Sorø,¹⁶⁾ i alt Væsentligt stemmer overens med en anden, nogle Maaneder tidligere, til samme Joh. Svave, som strax vil blive omtalt: vil jeg allene udskrive dens sidste Artikel, som viser, at Sorø Kloster, under Prindsernes Opholdstid, saa at sige har været afspærret fra ethvert fremmedt Besøg: „Vi ville og derhos have for“ Johan Suobe „(Svave), saa vel som os elskelig, hæderlig og høilærd Mand, „Mester Hans Mickelsen, strengelig og alvorlig formeent og „forbudet, at tillade nogen af Adel, Herremænd, „Frøer eller Somfrøer, som kunde hælde hid til Kloster „at komme, i hvo som helst det være kunde, end mindre „nogen anden, at komme til heibemeldte vor fiære Son; „uden det kunde være nogen af vore og Rigens Raad, som

¹⁵⁾ Jvf. de af Kongens Skrivecalendar uddragne Steder i Hist. Tidsskr. II. S. 35—37. Vi skulle i det følgende se, hvor nøiagtigen disse Op-
tegnelser stemme overens med og kunne bekræftes ved Data, som forekomme i Prinds Christians Stilebog.

¹⁶⁾ Siaklandste Register, Nr. XII. fol. 379. 80.

„det kunde begiere, hvilke det maa blive tilladt; desligeſt ſkulle
 „og Vor Prædicant, Os Elſkelig Meſter Chriſtoffer Knop,
 „Saa og hederlig og høilærd Mand, Doctor Povel Madsen,
 „Superintendent udi Siællands Stift, naar de hændes did at
 „komme, maa blive tilladt at komme til høibem. vor kiære
 „Søn, og ellers ingen Anden; ſaa fremt de ikke derfor
 „ville have vor høieſte Unnaade.“

Ved Begyndelſen af Maret 1585 har Frederik II. beſluttet, ligeledes at ſende ſin anden Søn Hertug Ulrik til Sorøe Kloſter, ledsaget af dennes Lærer, ovennævnte Meſter Povel Pedersen. Efter Kongens Inſtruction til Joh. Svave af 15de Januar 1585, ſkulde begge Brødrene, ſom boede hver for ſig, ſpiſe Middag og Aften ſammen i Hertug Chriſtians Værelſe, ved eet Bord med deres Lærer, med de Adelsbørn, der oplærtes med Prindſerne, og „Andre, ſom vare dem tilforordnede.“ Det paalægges Svave at have Tilſyn med at Prindſerne „ſyrſteligen og tilbørligen underholdes, efterſom deres Stand og Leilighed nu udkræver;“ og et Par Gange om Ugen at gaae til dem, og „ſee hvorledes med Alting forholdes, eller om Mangel eller Brist i nogen Deel findes.“ Han ſkulde ſee til, at Mad, Wiin og Øl „blive godt, reentligt og vel tilſhyet; og hver Middag og Aften lade koge ti Retter Mad, men tilſee, „at iblandt ſamme Retter en 3, 4 eller flere Retter efter Leiligheden blive ſynderlig vel kogt og tilſhyet for høibemeldte vore Sønners egen Perſon.“ Wiin, Sukker, Urter (Kryderier) og andet ſaadant, ſkal Rentemeſteren Chriſtopher Valkendorff ſtaffe til Bordet, naar han derom i Tide tilſiges af Joh. Svave; og denne ſkal da give Meſter Hans Miſſelſen diſſe Ting i Forvaring, hvoraf han ſkulde udlevere til Køkken hvad denne daglig behøver. Fyrbødere hos Hertug Chriſtian ſkal herefter, ligesom hidtil, have Fade og Tallerkener i Forvaring; og begge Fyrbødere ſkulle ikke allene

tilholdes, at holde Stuer og Kamre rene, gjøre Ild og rede Seng; men ogsaa begge at brede Dug og bære Maden paa Bordet, m. m. (Sjæll. Reg. XII. fol. 381—83.)

Ligesom det allerede fandt Sted med Hertug Christian, saaledes vilde Kongen ogsaa have nogle Adelsmænds Sønner oplærte og opdragne i Selskab med Hertug Ulrik; og blev da ligeledes en Hielpelærer antaget for disse. Denne, som heller ikke var Magister, synes dog at have været noget høiere af Billaar, end Ludvig Ludvigsen. Man finder at „Dø Giffelig Johannes Muntze“, den 22de Jan. 1585 fik Bestilling, „at skulle være hos Hertug Ulrichs Tugtemester, og hannem hielpde de smaa Herremænd at optugte.“¹⁷⁾ Af flere Uttringer, som forekomme i den unge Hertug Christians skriftlige Stiilsøvelser, bliver det tydeligt, at de unge Adelsønner, som efter Kongebrevets Udtryk skulde „optugtes hos og med de kongelige Børn“, dog altid ere holdte i en vis underordnet Afstand fra Prindserne, eller som et Slags Bager hos disse; ligesom de rimeligviis ogsaa have modtaget deres egentlige Underviisning allene af Hielpelæreren. Hertug Christian, der især synes at have yndet den unge Friis, og ofte rettet sine korte Breve til ham, glemmer dog allerede i sit 9de eller 10de Aar hverken at denne kan modtage Befalinger af ham, eller at Hertug Ulrik er hans Broder og en Kongesøn.¹⁸⁾

Formodentlig har hverken Christian, eller hans Broder, i Aaret 1585 forladt Sorø Kloster, førend de henimod Midten af Julii Maaned have faaet et Slags Sommerferier, under et Ophold med deres Læremestere paa Antvorskov, hvor paa

¹⁷⁾ Sjællandske Registr. Nr. 12. f. 383. b.

¹⁸⁾ S. for Ex. nedenfor S. 279. Rettesættelsen til Friis, og flere følgende. (Foruden denne nævnes i Stiilsbogen af de unge Adelige hos Prindserne: Henning Bilde, Otto Lindenov, Svitsfeldt, Below, m. fl.

samme Tid deres Søstre ogsaa opholdt sig, imedens Kongen og Dronningen vare fraværende. Dette erfares af en kongelig Instruction (Dat. Antvorskov, 14. Jul. 1585) for Lehnsmanden paa dette Slot, Peder Reedtz, „hvorefter Vi ville, han sig aldeles skal rette imod høibaarne Fruer og Frøkenier, Vore kiære Børn, imidlertid vi dennem ville have her paa Slottet liggendes.“ Om Maden hedder det her, „at P. Reedtz skal bestille, at der koges til to Herrebord, særdeles „til høibaarne Fyrster vore kiære Sønner, H. Christian og Hert. Ulrich, og særdeles til de andre vore kiære høib. Børn; og skal han forordne at til hvert Taffel koges otte Retter, og „at deriblandt een, to, tre eller flere Retter blive synderlig vel tilskyede“, o. s. v. Vin, Sukker og Urter skulde ogsaa her paa Antvorskov M. Hans Wikkelsen have i sin Forvaring, udlevere deraf daglig til Koffen hvad deraf behøves, og have Tilsyn med at det bruges til Naade. Naar Mangel er paa disse Sager, skal Kongens Apotheker skaffe dem. — Hvis Kof, Bager, Fyrbøder, eller Andre, som ere i Tieneste hos de Kongl. Børn, besandtes forsømmelige eller utilbørlige i Tienesten, skal Peder Reedtz derfor straffe dem „med den spanske Mantel, eller i anden Naade efter Leiligheden.“ Til Slutning forekommer, ligesom i de andre lignende Instructioner af Frederik II., følgende Forbud imod ethvert Samqvem med Uvedkommende og Fremmede: „Og eftersom vi nu have „hidforordnet vore kiære Børn, at skulle her have deres „Leigre“, og vi derfor ikke ville have eller tilstede den almindelige „Giestning og Søgning her sammesteds, imidlertid de der „skulle være liggendes: da ville Vi derfor, at P. Reedtz, saalænge høibaarne Vore k. Børn her forblive, aldeles ingen „skal her paa Slottet herberge, ikke heller tilstede „Noget at komme til høib. Vore k. Børn, Sønner eller Døtre,

„i hvo det helst være kunde, som det kunde begiere, uden det kunde være Noget af Bore Uffelige Rigens Raad,“ o. s. v.¹⁹⁾

I hvor tienligt og passende Opholdet i det stille, af den venligste Natur omgivne Sorø Kloster kunde have været for Frederik den Andens Sønner, imedens der lagdes Grund til deres Opdragelse i Barndomsaarene: saa indtraadte heri allerede en Forandring efter noget over et Par Aars Forløb. (Christian IV. opholdt sig i Sorø fra August 1584 til henimod Slutningen af 1586.) Frederik II. havde 1560 stiftet en Lærdomsskole, eller saakaldet Trivial-Skole, ved sit Slot Frederiksborg; men erfarede efter endeel Aar, at denne Skole ikke opfyldte sin Hensigt, at Skolebørnene meget forsømtes, og hverken holdtes i tilbørlig Disciplin, eller i andre Henseender optugtedes, som de burde; fordi Hoffets idelige Ophold paa dette Slot gav Anledning til Disciplenes daglige Dmgang med ringere Hofstienere m. m.; Kongen nedlagde derfor Frederiksborg Skole, og besluttede derimod at gjøre Sorø Kloster (hvor allerede i lang Tid, baade før og efter Reformationen, enkelte Adelsmænd havde sendt deres Børn hen for at opdrages til en offentlig Latin-Skole. Først har Frederik II., ved Foundation, dat. Kronborg 17de Apr. 1585, oprettet en „Trivial-Skole“ i Sorø Kloster for 30 Personer; nemlig en Skolemester (med 30 Daler aarlig Løn) en Hører (med 10 Daler og en Klædning om Aaret) og 28 Disciple, som skulde giennemgaae et Prøveaar, og deres hele Skoletid vare 6 Aar. (Sæll. Register XII. s. 399, 400.) Dmtrent et Aar derefter udvidede og forandrede Kongen sin Stiftelse, i det han ved Foundation af 30. Mai 1586 oprettede en større Kongelig Skole paa Sorø Kloster for 30 adelige og 30 uadelige Disciple, som der nød fri Kost og Underviisning ved en Skolemester (Rector)

¹⁹⁾ Sæll. Register. Nr. 12. fol. 422—23. Et usoiagtigt Uddrag af dette Brev er trykt i Ny D. Mag. IV. S. 165.

og to Hørere. Rimeligviis har Oprettelsen af sidstnævnte Skole været den nærmeste Grund til, at Sorøe Kloster ikke længere ansaaes for noget beleiligt Opholdssted for Prindserne; og de have formodentlig forladt det, saasnart Skolen er traadt i Virksomhed, hvilket maaskee ikke er skeet før i Efteraaret, eller mod Enden af Aaret. Frederik II. valgte da ogsaa et andet behageligt, af Naturen ligeledes med en skøn og indtagende Omgivning begavet, men fra Hovedprovindsen og Hovedstaden endnu fiernere affondret Slot til sine Sønners Ophold. Vedet Kongebrev, dat. Coldinghuus 20. Novbr. 1586,²⁰⁾ befales Lehnsmanden paa Skanderborg Slot, Claus Glambet: at da Kongen med det første agter sig derhen, og har besluttet at „Hertug Christian og Hertug Ulrik med deres Tugtemestere nogen Tid der skulle blive beliggendes“, skulde han udsee beqvemme Bærelser til begge Prindsere, hvor de kunne findes beleiligt og nærmest ved hverandre; ligeledes skulde han skaffe et Kammer der paa Slottet til Henrik Ramel, „Heib. Vor kiære Søn H. Christians Hofmester;“ dog dette „paa et af de gamle Huse, saa at fornemme Kamre, som (hvor) ellers fremmede Herrer og Andre, som der kunde henkomme, skulle ligge, bliver derved ubetagne.“ Det blev imidlertid ikke Frederik den Andens Bestemmelse, at Skanderborg skulde være hans Sønners, eller særdeles Prinds Christians, udelukkende Opholdssted.²¹⁾ Man seer af en nylig opdaget Kilde til

²⁰⁾ Brevet er aftrykt i D. Mag. V. S. 166.

²¹⁾ Det har været et temmeligt almindeligt Sagn, at Christian IV. havde tilbragt flere af sine Ungdomsaar paa Skanderborg Slot; men af den anførte Kilde (hans Stille- og Brevbog, fra A. 1584—91) sees, at Opholdet der afvexlede med Ophold paa andre Slotte. At den unge Konge „af det regierende Rigs Raad erlangede, at i Soen ved Skanderborg blev bygget et Skib til ham, med Mast, Takkel, Segl og andet Redskab, i alle Maader som et stort Orlogsskib er monteret og udrustet;“ og at der „forordnedes forfarne Skibsfolk, som emseglede med ham paa Soen, og flittigt underviste ham udi

Christian den Fierdes Ungdomshistorie, at han (og som det synes, især efter Faderens Død) afværende har opholdt sig med sin Lærer og sin Hofmester, snart paa Frederiksborg, snart paa Kronborg, Gordinghuus, eller andre Slotte; hvor man da ogsaa finder, at hans Moder jævnlig har holdt Hof, endskiøndt Nykøbing Slot var hendes egentlige Enkesæde.

I øvrigt synes ved denne Forslytning intet at være forandret i Prindsernes Opdragelse og Underviisningsmaade; undtagen at H. Christian, som den ældste Kongesøn og udsaaede Thronfølger, nu, foruden sin Læremester, havde faaet en Gouverneur eller Hofmester i den anførte H. Ramel, en meklenborgsk Adelsmand, der synes at have været vel skikket til den Post, Kongen betroede ham, foruden at han jævnlig brugtes i Gesandtskaber og andre offentlige Hverv, hvortil Ramel ved tidligere Reiser og andre Dvælseser havde gjort sig duellig.²²⁾ Af den ovenfor nævnte autentiske Kilde (Christian

alt det, som her til Sofarten:» fortælles af Laur. Jacobsen i hans Lægeprædiken. Denne Beretning, (som Hofpræsten, efter henved 58 Aars Forsøb, kun kan give efter Andres Tradition) er vel ikke usandsynlig; imidlertid findes dertil ikke mindste Spor i Prindsens Brevbog, hvor man dog støder paa saa meget andet, som i hans Barndom og Ungdom har selskabet ham. Det er heller ikke anført hos Slangen, S. 1480, hvor dog Kongens tekniske Indsigt i Skibsbygning nævnes, og at han selv gjorde Udkast og Afriids til nye Skibe, der skulde bygges m. m.

²²⁾ Den bekendte Lærde Joh. Caselius, paa den Tid Professor i Moskø, tilegnede K. Frederik II. sit Skrift: „Magnificentia & magnanimitas explicatae“ (e libro IV. Ethicor. Aristotelis) a Joh. Caselio Rost. 1587. I Tilsegnelsen, undertegnet: Non. Decbr. 1586, omtaler han den nylig til Hofmester hos H. Christian bestilte H. Ramel med stor Berømmelse. „Eis est moribus, ea eloquentia, eo animo, ea sapientia, eo usu rerum, quem longinquis gentibus aditis & plurimis difficilibus negotiis gestis mirifice confirmavit, ut provincia tam ardua & laboriosa ipsi ex omnibus rectissime tradita fuerit.“ &c. Christian IV. skriver om Ramel, d. 7. Jul. 1582 (Hbfr. c). „Tamen iterum expectamus eum hodie ad nos (fra Kiøbenhavn til Hirschholm), nisi accidant gravia

den Fjerdes Stils og Brevbog) kunde mange Vidnesbyrd anføres for den umiskjendelige Hoiagtelse og Hengivenhed, hvormed den unge Fyrste altid yttre sig om sin Hofmester — hvis tydske Fødsel heller ikke har havt mindste hindrende Indflydelse paa den tilkommende Konges medfødte og vedligeholdte danske Natur og nationale Tænkemaade. — De unge Adelige, som der bleve optugtede med Prindserne, have ogsaa fulgt dem til Skanderborg; men næste Efteraar (den 26. Dec. 1587) udgif der et Kongebrev til Henrik Ramel, hvorved Kongen tilkiendegav, at han vilde have Nutallet af disse Adelsborn formindsket; og den 29de Decbr. blev tilskrevet Hans Lindenov: at paa Grund af denne Formindskning, og da „hans Son flux tilvorer og bliver stor, og Kongen erfarer, at han ikke skal have ret synderlig Lyst til Skole“: saa har han befalet at sende denne Son hjem til Faderen, uden at denne dog deri skulde see noget Tegn paa Kongens Ugunst.²³⁾ Endelig see vi, at Frederik II. mod Slutningen af samme Aar har taget den noget paaafaldende Beslutning, at ville sende sin yngre Son, Hertug Ulrik (formodentlig under Ledsaagelse og Veiledning af hans hidtilværende Læremester) i en Alder af 10 Aar til Straßburg, ved Pinstetid 1588. Et Brev til Carl Bryske, dat. 24. Dec. 1587, indeholder Kongens Begiering, at denne Adelsmand, efter eget Tilbud, til bemeldte Tid, selv fjerde ridendes vilde indfinde sig i Rendsborg, for derfra, tilligemed flere Adelige, at følge H. Ulrik paa denne Reise.²⁴⁾ Dette har staaet i Forbindelse med den Tanke, hvorpaa man havde bragt Frederik II., at Hertug Ulrik kunde opnaae at blive Domherre i det daværende lutheriske Capitel i Straßburg; men da

negotia, quæ ipsum detinent, quod sæpenumero sit, in negotiis multorum regnorum, quæ necessario expediri debent.” Om den Engelske Gesandt Dan. Rogers Charakteristik af H. Ramel, s. hist. Tidsskr. III. 57. Anm. 1.

²³⁾ Sæll. Tegn. Nr. 16. fol. 262. b. Ny Danske Magazin IV. 167.

²⁴⁾ Ny Danske Mag. sammest. (Jes. Slanges Christ. IV. Hist. S. 11.)

Frederik II. imidlertid døde d. 4. April 1588, og man fandt Omstændighederne meget ugunstige for en saadan Plans Udførelse, blev den af Regjeringsraadet efter Kongens Død opgivet,²⁵⁾ og Hertug Ulrik blev siden (1598) Coadjutor i Stiftet Schwerin.

Naar vi fra Frederik den Andens her benyttede Kongebreve og Befalinger angaaende hans Sønners, og særdeles Christian den Fjerdes Dydragelse og Underviisning, ville gaae over til andre samtidige og paalidelige Kilder, for at søge Underretning om, paa hvad Maade og efter hvilken Plan Brindsen blev underviist, eller i hvilke Videnskaber og Færdigheder han blev oplært: da vilde Udbyttet i den Henseende blive meget ringe, og saa at sige kun indskrænket til eet og andet, som Traditionen har glemmt, og som man efter Kongens Død har berettet i Liigtaler og andensteds: dersom ikke et betydeligt Held netop havde bevaret os Christian den Fjerdes egne Skrivebøger og Stilebøger fra hans hele Skoletid; man kan vel saaledes kalde de mange Aar, hvori han uafbrudt beholdt og blev underviist af den samme Lærer, Mag. Hans Mikkelssen. Dennes Livsforhold, Alder og Duellighed til det vigtige Kald, at opdrage og oplære en Thronarving, er ovenfor berørt, for saa vidt de sparsomme Efterretninger, som havees om Manden, dertil kunde benyttes. Den eneste af disse, som dog meddeleer os nogen Kundskab om de Læresag, hvortil Brindsens Underviisning strakte sig, er Dr. Laurids Jacobsens Liigprædiken, hvori opregnes de Videnskaber, Konster og Sprog, hvori „den unge Herre gjorde saadan Fremgang, (som her siges) at hans Præceptores og Læremestere sig derover høiligen have forundret.“ Her tales saaledes allerede om flere Lærere, og det er klart nok, at H. Mikkelssen ikke

²⁵⁾ Slange Christian IV Hist. S. 11. Schlegels Doct. I. 78.

kan have underviist Prindsen i alle de Kundskabsfag, som derefter opregnes. Det hedder: at han i kort Tid har fattet ikke allene de saakaldte „Instrumental-Discipliner“ (nemlig Grammatik, Logik og Rhetorik); men ogsaa Matematik, Arithmetik, Vocal- og Instrumental-Musik, Tegning og Architectur. Af Sprog havde han lært Latin til Færdighed endog i at tale det; Fransk, saaledes at han temmelig kunde forstaae det; Italiensk, at han kunde „bruge det ogsaa i Talen.“ Tydsk forbigaaer Dr. Jacobsen ganske; uden Tvivl fordi han antog det for ligesaa naturligt og nødvendigt, at Prindsen i sin Barndom havde lært dette Sprog, som sit Modersmaal. I mekaniske Færdigheder havde Prindsen opnaaet saameget Indsigt og Erfaring, at han næsten i alle saadanne Konster og Haandværker selv kunde give vedkommende Mestere den fornødne Anviisning; ja endog egenhændige Udkast og Tegninger til deres Efterretning m. m. — Af de her opregnede Konster og Færdigheder kan det vel antages, at Hans Miksfens Underviisning ikke har strakt sig videre end til de omtalte Instrumental-Discipliner, til det latinske Sprog; maaskee ogsaa til Matematik og Arithmetik. At imidlertid denne Christian den Fjerdes egentlige Opdrager, om ikke har været hans eneste Skrivelærer, dog fra først af har givet ham Forskrifter, havt bestandigt Tilsyn med hans Skriveøvelser, og bidraget meget til at danne hans Haand, især i latinsk Skrift: dette, mener jeg, lader sig bevise af Kongens Døvelsesbøger, saavel den egentlige Skrivebog, som de ovenansførte latinske Stilebøger. Det er disse Bøger, vi herester ville noget næiere betragte og beskrive, fordi de i det mindste give os en fuldstændig og temmelig tydelig Forestilling om Methoden, hvorefter den unge Prinds er bleven øvet, dels overhovedet i Skrivning, dels i Særdeleshed i at skrive Latin, og paa samme Tid tillige i dansk Brevstil; lige fra det første Aar,

da Faderen satte ham under den anførte Læremesters Opsyn og Underviisning, indtil 1593, da Brindsens Opdragelse formodentlig er betragtet som fuldendt, ved den Tid da han i sit 16de Aar selv overtog Regjeringen i Hertugdømmerne.

I. Den første af disse Bøger (Haandskr. a) er den tidligt begyndte, og indeholder Brindsens Skrive-Ovelser, lige fra de første Bogstaver, indtil Skriftprover, som kunne kaldes calligraphiske. Denne Bog indeholder i Alt 243 fuldstrevede Quartblade, af tykt, ubeskaaret Papir, som i Hæfter eller Læg paa 3—4 Aar (12—16 Blade) ere, enten efterhaanden eller paa engang, indsyede i et sammenfoldet Omslag af meget tykt Pergament, der har udgjort et Folioblad af en haandskreven Gradual fra 15de Aarh. For den første Mening synes det at tale, at en Bog af saadan Tykkelse maatte have været meget ubequem at skrive i, baade i Begyndelsen og længere hen; men da Bogen ikke er fuldstreven, og har noget over 4 Læg, med 50 hvide Blade, tilovers i Slutningen: maa det dog vel antages, at den fra først af har været indrettet saaledes som den nu haves. I dens Udortes er den overhovedet meget vel bevaret og reenligt behandlet; især naar man tager Hensyn til, at den har været i Brug over 8 Aar. I øvrigt er den ikke ganske fri for de sædvanlige barnlige 'Frihaandsarbejder i Bladenes brede Rand', eller nedenunder Skriften; men deres ringe Antal synes at vidne om, at Brindsen vist nok har været stadigen under Læremesterens Oie, medens han skrev.²⁶⁾ Derimod findes hyppige Spor til at han til Ovelse har

²⁶⁾ En interessantere Reliquie fra denne Christian IV. Barndomstid ere to smaa Blade Papir, som han formodentlig engang har gient bag i Skrivebogen, hvor de have ligget i Skjul under det omboiede Pergamentsblad. Paa det ene er tegnet med Pennen to Personer, der segte med korte Sværd eller Dolke; paa det andet et Antal Krigsskibe, under Seil og i Canonade; de Danske med en Danebrogsskander i Stortoppen. Begge Tegninger ere udførte med en rask og let Haand den sidste med nogen Hjælp af Farve.

maattet skrive Bogstaver, med hvis Form Læreren ikke var forneiet, mange Gange efter hinanden i Bladenes Rand; undertiden har ogsaa Læreren først skrevet jaadanne Bogstaver til Rettelse og Menster. I Maaden, hvorpaa Prindsen har dannet sin Skrift fra de første Elementer, og fremdeles har maattet fortsætte sine Øvelser i denne Skrivebog, er en og anden Egenhed, med Hensyn til Læreren's Brug og Methode, som kan fortjene at bemærkes. — Vi maae herved først erindre, at der neppe kan være nogen Tvivl om, at Christian den Fjerdes „Tugtemester“ eller egentlige Opdrager, selv har været hans Skrivelærer. Med hans udmærket rene, faste, karakteristiske Haand er for det første Titelen skrevet i den hvide Rand af Pergamentet, der udgjør Omflagets Forside: *Illustrissimi Principis Christiani III. D. G. regis Daniae &c. electi, exercitationes in characteribus latinis recte formandis Anno christi 83 inceptæ 27 Julij Coldingæ.* Dernæst har Læreren, bl. a. omtrent fra Midten af Bogens første Side, med temmelig store Bogstaver skrevet følgende to Tankesprog: *Cicero. Cum ad naturam eximiam atque illustrem accesserit ratio quædam conformatioque doctrina, tum illud nescio quid præclarum ac singulare existerè soleat. — Nihil homini utilius literarum scientia.* — Ligesledes er uden Tvivl ogsaa fra Hans Mikkelsen's Haand, men maastee fra en sildigere Tid, og med mindre Bogstaver, en Linie, der staaer øverst paa samme Side: *Regium magis addere quam detrahere.* — Øverst paa Bagsiden af første Blad har han endvidere henført disse to Sententser, tydeligt nok (ligesom de foregaaende) til Læsning og Eftertanke for sin høie Lærling: *Epictetus. Sciendum, in animis doctrina non agit radices, nisi quis eadem quotidie & dicat ipse, & audiat, & simul ad usum accomodet.* — *Plato. Epistola β. Etiam cum sæpe doctrina eadem repetitur & semper auditur multis annis, uix tamen*

ut aurum perpurgatur multis exercitiis. — Endelig har han ueden under disse Sprog endnu skrevet: *Proverb. cap. 22.* Annon hæc aliquoties tibi inculcavi? og derefter tilføjet i 3 Rader en Samling af Dvælses eller Betegnelser ved Bogstaver paa den i ældre Tid brugelige *Tone-Scala*, udtrykt ved latinske Stavelseser *ut, re, mi, o. s. v.* Det er tydeligt, at Læreren maa have fundet det ligesaa fornødent, at bringe Prindsen denne *Tone-Scala* daglig for Die i Skrivebogen, som ved Sententserne at paaminde ham om *Repetitionens* Nødvendighed. Det synes tillige heraf antageligt, at *Mag. Hans* ikke maa have været uden al Deel i Prindsens musicalske Underviisning og tidligste *Sang-Dvelse*.

I Skrivningen har han ikke fundet det fornødent, meer end en eneste Gang i denne Bog, nemlig øverst paa 3de Side, at foreskrive Prindsen de latinske Bogstaver *A. a. b. c. d., o. s. v.* i een Linie. Disse har Prindsen skrevet efter, ikke blot paa denne, men paa de følgende 4 Sider, uden anden Forskrift, end hiin ene Linie. Nederst paa 7de Side, har han allerede begyndt sin Sammenskrift med Linien: *Deus æternus & omnipotens me creavit*, og fortsat denne fra 8—18de Side; derpaa følger først en ny Linie: *Christus æterni Dei filius me redemit*, som atter rækker adskillige Sider, indtil den blandes med Linien: *Deus spiritus sanctus me sanctificavit, o. s. fr.* Undertiden findes Linien med de enkelte Bogstaver gjentaget hist og her paa de første Blade med Sammenskrift; men ingen videre Forskrift er at opdage i den hele øvrige Bog. Man maae saaledes antage, at de store latinske Bogstaver har Prindsen kun lært ved at skrive dem, hvor de forekomme i Begyndelsen af en Linie; og at enhver Forskrift har været anbragt særskilt paa et Blad, til at forelægges udenfor Bogen.

Saaledes fortsættes i lang Tid Sammenskriften med

enkelt, meget ofte gjentagne Linier, der længere hen i Bogen begynde at blive moralske og politiske Maximer: f. Ex. Eruditio ornamentum in prosperis, solatium in adversis — Omnibus in rebus modus est pulcherrima virtus — Deus quibus vult donat & eripit regna — Regia, crede mihi, res est succurrere lapsis. — Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes. — Omnia si perdas, famam servare memento, qua semel amissa, postea nullus eris. — Qui reipublicæ gubernationem suscipiunt, facilitatem in audiendo, humanitatem in agendo, & promptitudinem in satisfaciendo servare debent. m. fl. a. Hvor vidt Læreren drev det i at overholde sit Repetitions-System, og i at øve sin Lærlings Taalmodighed, kan sluttes allene deraf, at den sidst anførte noget længere Maxime har jeg talt gjentaget 125 Gange, og var endnu ikke ved Enden. Undertiden har Prindsen faaet en og anden kortere Sententis at skrive efter, der maaffee kan være givet ham til umiddelbar practisk Anvendelse, eller Advarsel; f. Ex. Non bene prandebit, quicumque potu carebit. — Alterius chartam, abacum simul atque crumenam Tu nunquam inspicias, si pius esse velis, m. fl. Længere latinske Stykker, profaiske og metriske, undertiden med dansk, modstaaende Oversættelse, finde vi først bedre hen, over Midten, eller i den anden Halvdeel af Skrivebogen.

Paa denne Maade har K. Christian den Fjerde lært den i hans Tid, hos en regierende Fyrste høist fieldne, sikkre, faste og tydelige latinske Skrift, hvis Elementer og hvis Charakter bære et umiskendeligt Præg af at have formet sig efter Læreren's Haandskrift. For at fjerne al Tvivl om, at denne har været Mag. Hans Wikkelsens egen Haand, behøve vi kun at sammenligne de ovenanførte Linier, der findes foran i Skrivebogen med de Sententser, der paa samme Maade ere indskrevne i Stilebogen (Haandskr. h.) og med de paa mange

Steder i denne forekommende Rettelser; vi ville da overtydes om, at begge Dele tilhøre een Haand, og denne kan i Stillebogen ikke være nogen Andens, end Hans Wikkelsens.

Den ovenanførte Titel, eller Udskrift, som han har givet Skrivebogen (a.) kunde berettige os til at antage, at den blot indeholdt Prindsens Dveller i latinsk Skrift; men dette er dog ikke Tilfældet. Paa det 99de Blad (saaledes henimod Midten af Bogen) træffe vi, nedenunder nogle latinske Vers, det første Stykke i Modersmaalet, og med danske Bogstaver. Dets smukke og vel valgte Indhold er følgende moralske Lære: „Hør gierne den Fattige, og svar ham venlig og sagtmødig; „redd den, som skeer Bold, fra dem, som gjøre ham Uret, „og vær uforsørdet naar du skal dømme; hold dig mod de „faderløse som en Fader, og mod deres Moder som en Hus- „bonde: Saa skal du være som den Allerhøiestes Søn, og han „skal have dig kærere, end din Moder haver dig.“ Prindsens Haand er her hverken saa dannet, evet eller fast, som i den latinske Skrift; imidlertid er det let at indsee, at dette ikke kan være hans tidligste Prøve i dansk Sammenkrift, og at han maa have havt en anden Skrivelærer og en anden Dvellsesbog for saadan Skrift, inden han begyndte at indføre danske Stykker blandt de latinske, under M. Hans Wikkelsens Tilsyn og Veiledning. Vi møde ogsaa 15 latinske Blade i Bogen, inden vi igien støde paa det samme danske Stykke, som Prindsen nu har maattet gientage over 40 Gange paa Dansk, som oftest med en latinsk Oversættelse ved Siden; inden et nyt, omtrent lige langt, Stykke i Modersmaalet afløser det forrige. Paa det 149de Blad forekommer det første Stykke paa Tydsk, hvor Skriften er liig den danske; og herefter verle tydske, danske og latinske Skrivestykker om hverandre i uregelmæssig Følge; dog altid saaledes, at de sidstnævnte ere de talrigste. Det kan ogsaa bemærkes, at der i den danske,

eller saakaldte gothiske Skrift, anvendt i begge Sprog, findes en noget mere stiv Charakter, end i det latinske, eller en vis Grad af det, man i Skrivekonsten kalder Fractur. Paa de sidste 12—16 Blade, som tilhøre Aarene 1590 og 1591, og hvor Antallet af de i Bogen omtrent i et Aar indførte Stykker forholdsviis er ganske ringe, har Brindsen derimod tilegnet sig en betydeligt hoiere Færdighed i Brugen af al Slags Skrift eller Bogstaver; og de tre eller fire sidste Sider, (Bl. 231—243) der ere skrevne paa Kronborg i August og September Maaneder 1591, (det sildigste Datum er 22de Septbr.) ere saa jærlige, som om de kunde være bestemte til at vise, hvor vidt Brindsen i sit 14de Aar kunde drive det i Calligraphie.

2. Den næste af de Bøger fra Kong Christians Barndom, her møder os, er den tidligste og interessanteste af Brindsens latinske Stilebøger, et tykt Octavbind paa 400 fuldstrevne Blade, indbundet paa samme Maade, som den foregaaende og i Pergament af samme Art. (Haandskr. **b.**) Paa den første Side findes som Titel eller Overskrift „Liber compositionum D. principis“, skrevet med Lærerens (Mag. H. Mikkelsen) Haand, ligesom bl. flere følgende to Sententser med samme Haand:

„A patre nil princeps talis differre videtur,
Florentem populum qui cupit esse suum.“

„Vivere non meruit, refugit quicumque laborem,
Ocia sunt omnis causa caputque mali.“

Paa den anden Side af samme Blad begynder den danske Text, skreven med Brindsens Haand, tilligemed latinsk Oversættelse paa den modstaaende Side, og saaledes fortsættes det, med et Par Afbrydelser af 8—10 Blade, som blot have den latinske Udarbeidelse, indtil det 308de Blad i Bogen; de øvrige 92 Blade indtil Enden indeholde atter kun latinske Stiløvelser

uden dansk Forfættelse eller Oversættelse. Jeg maa tilføie det sidste, da det (saaledes som jeg noget nærmere skal berøre) ikke turde være ganske let at sige med Bestemthed, hvorledes Forholdet imellem de to Texter har været; om nemlig Latinen altid er oversat af Dansk, eller undertiden omvendt.

Dagen naar disse skriftlige Øvelser ere begyndte, kan ikke med fuld Bestemthed angives, da intet Datum findes i Begyndelsen af Bogen. Fol. 9 er Brindsens 15de Brev (de første Stykker ere nemlig meget korte, som oftest to paa en Side) skrevet strax efter 1. Januar 1584. (s. nedenf. S. 278.) Det 17de Brev er dateret den 14de Januar (1584.) Fol. 127 er den latinske Udarbeidelse (Nr. 202) første Gang underskrevet: Coldingæ, 21. Aprilis Anno Domini 87; fol. 275 findes paa samme Maade: Frederichsburgi, 27. Februarii, Anno Dni. 1589; fol. 332 har Frederichsburgi, 12. Decembris Anno Dni. 1589; fol. 338 har Dagen: den 5. Febr. 1590. Siden findes hyppige Angivelser af Datum under Stilene fra A. 1590, og fol. 85 forekommer det første Datum fra 1591: Scanderburgi, 11. Januarii. Det sidste latinske Brev i Bogen, fol. 400 er underskrevet: Coronæburgi, 5. Nouembris Anno 91. Stillebogen, som i Følge det ovenanførte maa være begyndt i Slutningen af 1584, i Brindsens ottende Aar, indbefatter saaledes et Tidsrum af 7 Aar; det hele Antal af større og mindre latinske Udarbeidelser (hvoraf 176 fylde den ene Side af de 127 første, udaterede Blade i Bogen, og 211 falde paa de 192 Blade, som allene have Latin) udgjør paa det nærmeste 668, hvoraf 387 ere udførte baade paa Dansk og Latin; 281 derimod allene paa Latin.

Da denne Bog (i Forening med den følgende, eller Haandskriftet c.) saaledes afgiver et betyde igt authentisk Bidrag — og egentlig det eneste, vi have — til at kiende Methoden i de Sprog og Stiløvelser i Latin og Dansk, som Brinds

Christian har drevet i sin hele Barndomstid, under Hans Miksselsens Veiledning: fortæner Bogen saameget mere en nærmere Undersøgelse og Oplysning, som den tillige kan give os en temmelig tydelig og anskuelig Forestilling om det Omfang af Kundskaber, eller i det mindste den Grad af Landsdannelselse, som den tilkommende Konge har opnaaet og besiddet i Alderen fra det 8de til det 14de Aar; foruden at den frembyder Leilighed til mangen et Indblik i Prindsens Charakter og Anlæg i Ungdommen.

Hvorledes man ogsaa vil forklare Maaden, hvorpaa de latinske Stile eller Udarbejdelser („compositiones“) i Bogen ere opstaaede, og hvad enten man vil antage Brevene og de øvrige Smaastykker paa Dansk, som findes i Bogen (Haaudskr. **b.**) og næsten alle have meer eller mindre af en Brevform, for at være den oprindelige Text, som Prindsen først har skrevet, og siden oversat paa Latin — hvilket jo er det sædvanlige og rimelige, som man først vil falde paa — eller og man, paa Grund af endel Latinismer, der jævnlig forekomme i den danske Stil, vilde mene, at de først vare nedskrevne paa Latin, og en dansk Oversættelse af Stykkerne senere var skrevet og indført i Bogen: saa er det i begge Tilfælde umiskjendeligt, at vi maae antage Brevene som umiddelbart udgaaede fra Prindsens egen barnlige Tænkeevne, og fra hans Evne til at udtrykke sine Tanker skriftligt. Derom vidner baade Formen og Indholdet, som for største Deel er taget af personlige eller Familieforhold, Begivenheder i hans barnlige Liv og i hans nærmeste Omgivning, eller Nyheder fra Hoffet; undertiden ogsaa fra Udlandet, eller om fremmede fyrstelige Besøg og ankomne Gesandter, m. m., hvorom han har hørt og erfaret noget. — Baade i Tænkningen og i det skriftlige Udtryk er ogsaa en Fremgang med Aarene kiendelig, i de 6—7 Aar som Haaudskr. **b.** omfatter. Snarere kan

det maaskee forekomme som en saadan Fremfriden i Tænkning og i Tankestof har været mindre i de sidste 3 Aar (1591—93. Haandskr. **c.**); eller at begge Dele omtrent ere blevne staaende paa det Punkt, de havde naaet i Brindsens 14de—16de Aar; hvorimod uden Tvivl overhovedet en høiere grammaticalsk Correction og stilistisk Færdighed i Latinen vil spores i Aarene 1590—93 (eller i den seneste Deel af Haandskr. **b.** og i **c.**)

Med Hensyn til Forholdet imellem de latinske og danske Stile eller Udarbejdelser (i Haandskr. **b.**) er det siensynligt, at der i de sidste meget ofte forekommer en haard, u dansk Stil og Latinisme,⁷²⁾ der kunde lede til den Tanke, at Læreren først mundtlig havde giennemgaaet med Brindsen, hvad han skulde skrive paa Latin; at denne derpaa havde gjort et Udkast til den latinske Stil, og siden, tilligemed en dansk Oversættelse, indført den, nogenlunde rettet af Læreren, i Bogen. En saadan Omskrivning maa i ethvert Tilfælde være skeet, da Skriften ellers vist nok ikke kunde være saa ordentlig og

⁷²⁾ Nogle saa Exempler herpaa, (især med Acc. foran Infin.) kunne vi her give Plads: „Ut, paucis diebus elapsis, scripsi tibi me cogitare cito fieri“ (saturum.) „Som jeg saa Dage forleden skrev dig mig tænke skulle snart ske.“ — „Sed iam cum propemodo me parassem ad hoc iter, censio (sentio) præceptorem nihil hac de re scire.“ („Men nu som jeg noget nær havde beredet mig til denne Reise, fornemmer jeg, præceptoren intet herom vide.“) — „Non dubito, cum primum intellexerit nos delectari istam dissere (discere), quin ipse libenter secomponat ad nostrum commodum.“ („Tvivler ikke, det første han forstaaer os forlystet den at lære, han jo gjerne skifter sig efter vort Gavn.“) Nulla ratione credas ita esse ut indicas, me odio persequi istum hominem &c. („Du skalt for ingen Deel troff (trøe) saa vere, som du giffuer tilfende, mig hade den person hvilken du ueffner.“) „Nam antea contulisti mecum decere bonum magistratum, non præstare se admodum durum frequenter erga eos qui meruerunt &c. („Thi du tilforn haaffuer confereret med mig, befuemme en god Dffrigghed ide beviise sig for haarder idelig mod dennem som haaffuer det fortient.“) „Tunc fac, ut possum (possim) hoc scire vesperi.“ („Da gjør, jeg kan vide det i Aften.“)

den latinske Orthographie overhovedet saa feilsfri. Det kan imidlertid ikke negtes, at hiint Forhold dog ikke er ganske almindeligt, og at Foredraget i endeel danske Udarbejdelser er, efter den Tids Maade, taaleligt, eller uden betydelig Stivhed.

Hvad den latinske Stiil angaaer, da er det vist nok langt fra, at man overhovedet turde kalde den en god eller elegant og classtisk Brevstiil. Vel fattes der ikke Beviser paa, at M. Hans har ladet Prindsen læse romerske Classikere (s. Ex. Terentius, Ciceros Breve, Virgil.) Men i øvrigt synes det tydeligt, at han, i Latinskrievning ikke har seet paa mere hos sin kongelige Lærling, end at denne kunde opnaae nogenlunde grammaticalsk rigtigt at udtrykke sine Tanker, og mest over dagligt forekommende Livsforhold, i dette Sprog. Det kan heller ikke være tvivlsomt, at Prindsen fra det allerførste er holdt til at øve sig i mundtlig Tale paa Latin; først ved at lære Glosjer og Talemaader udenad, senere ved at vannes til, under Læreren's Hielp, mundtlig at give danske Udtryk og Phraser paa Latin, og saaledes at gaae over til latinske Samtaler og extemporeret Stiil. Paa anden Maade kan man ikke tænke sig, hvorledes det skulde blive mueligt for Prindsen, med saa yderlig flette lexicalske Hielpemidler, som de, man paa den Tid havde, saa hastigt at vinde Ordsuundskaab og Dvelse i den latinske Phraselogie. De grammaticalske Grundregler har han maattet lære udenad, omtrent som andre Skoledisciple paa den Tid, af Bogen; hvortil Læreren anvendte en større og en mindre Donat. Et heldigt Tilfælde har sat os i Stand til at kunne angive, hvilke og af hvad Bestaaffenhed disse Lærebøger vare.²⁸⁾ I øvrigt maa det vække nogen Forundring, at man

²⁸⁾ I Hieltusiernes Bogsamling (II. pag. 472. nr. 16) findes: „Methodus Grammatices, Donato auctore.“ Hafniæ, imprimebat Andr. Guterwitz. 1580. 64 Blade i Octav. Titelen er indfattet i en bred Ramme, og Bogen trykt med en meget svær gothisk Skrift (den saakaldte *Secunda* eller *Text.*) Dvæntil paa Titelbladet har været skrevet:

vel jævnlig i Prindsens Stilebog (b.) finder Spor til Rettelser med Lærereus Haand, for det meste i Randen; men disse ere i det Hele ikke meget hyppige; de gaae mere ud paa Orthographie og grammaticalsk Rigtighed, end paa det correcte og stilistiske Udtryk i Latinen. Ikke mindre paafaldende er det, at man med lidt noiere Opmærksomhed vil opdage en betydelig Mængde Feil imod den latinske Grammatik, endog i simple og almindelige Tilfælde, som Læreren har ladet henstaae urettede — undertiden i samme Stil, hvor andre Feil ere rettede; for ei at tale om, at hvad der findes af orthografiske Mangler og Skodesløsheder i det Danske, aldeles ikke er rettet.²⁹⁾ Dste seer man derimod, af de i Randen, enten med Lærereus, eller med Prindsens Haand skrevne, og gientagne Bogstaver, at der i hans Underviisning er lagt særdeles Bigtighed paa Calligraphie. Man kunde, efter alt dette, være

„*Donatus principis Christiani*,“ hvortil man (endskiøndt det meste er bortskaaet, da Hielmskierne lod Bogen indbinde) endnu gienkender Mag. Hans Michelsens Haand; endnu tydeligere er dette ved adskillige, hist og her i Bogens Rand tilskrevne latinske Ord; endskiøndt ogsaa disse tildeels ved Beskrivningen ere halvt bortskaaene. Bogen [saavidt man veed, det eneste Exemplar af denne Udgaave, der er bevaret] er blevet dannet af to Exemplarer, hvis Blade man har klistret sammen, og imellem dem lagt tilskaaene Pergamentsblade af et Haandskr. fra XV. Aarhundrede, hvis Indhold har hørt til den canoniske Ret; som man seer af et Stykke, der paa Bogens sidste Blad er blottet. Hielmskiernes skriftlige Formodning, „at denne Donat var trykt (1580) allene til Brug for Prindsen“, har ingen Grund, da han først 1583 har begyndt at læse med sin Læremester. Derimod kan der ikke være Tvivl om, at dette Exemplar er indrettet allene til hans Brug; hvilket vist nok ogsaa er Tilfældet med den endnu mindre Skolebog: *Formulae declinandi comparandique nomina adjectiva*. Hafa. Guterwitz. 1580. 4 Blade 8. Et Exemplar, indrettet paa selvsamme Maade, som Donaten, findes ligeledes i Hielmskiernes Bibl. (II. p. 742. nr. 47.)

²⁹⁾ F. Ex. „naa de ste,“ for naa dig ste; (359) „Vi haaffde forhøbede“ (forhaabet) 380. „Jeg haaffuer altid verede.“ (været) 386. „Eythet thi simpell regell.“ (simple Regler.) 393. „i gord“ (i Gaar.) „Til bords.“ (Bords) „Jeg haaffde visseelig forventede“ (395.) c. f. fl.

tilboielig til at troe, at Prindsens Breve og Stiiløvelser ikke blot først have været skrevne i Udkast, men derefter ogsaa i det Væsentlige have været rettede af Læreren, inden de derpaa af Prindsen ere indførte i Stilebogen. Dennes Bestemmelse kan vel ogsaa tænkes at have været, Tid efter anden at fremlægges af Læremesteren for høiere Bedkommende (hvilket endnu meer synes at gælde om Haandskr. c.) Men det bliver ligesuldt afgjort, at man enten i M. Hans Wikkelsen maatte tænke sig en svag Latinist og stodesløs Lærer; eller det maa antages, at han ikke har været pedantisk streng i at danne Kongesønnen til Latiner; at han har sat mere i at bringe ham til at kunne udtrykke sig mundtligt, end til at skrive correct; og at han maaskee heller ikke gierne har villet bringe for mange Rettelser ind i en Stilebog, der uden Tvivl er bleven foreviist.

Naar vi særdeles ville betragte Prindsens Breve og Udarbejdelser fra Stoffets og Tankernes Side: da kan der neppe blive Tvivl om, at disse i det Væsentlige og i de allerfleste Tilfælde, tilhøre Prindsen selv; men at Emnet eller Materien, i det mindste meget ofte, og særdeles i saadanne Compositioner, der ikke kunne henregnes til egentlige Breve, ja endog mangle Formen af disse, har været opgivet ham af Læreren. Tankestoffet i Brevene har, uagtet en vis Stivhed, der følger med Tvungen af idelig at tænke i det døde Sprog, den for saa ung en Alder naturlige Indskrænkning til den barnlige Synskreds, og denne Alders Interesser; i andre Stile, med et moralsk, politisk eller historisk Thema, kunde man vel sige, at Betragtningen og Behandlingen undertiden røber et Slags Forstandighed, der kommer noget tidligt. I øvrigt maa ikke glemmes, at det er en Kongesøn og udvalgt Konge, der var sig sin personlige Stilling fuldkommen bevidst, og hvis Udvikling maatte være tidligere og større, end hos andre

jævnaldrende, som meddeler sine Breve Udtrykket af sin Tanke-
maade og sin Betragtning af de Forhold, hvori han levede.
Vi kunne ogsaa bemærke, at Prindsen ligesaa lidt glemmer den
sønlige Erbodighed, som den mere ceremonielle Formalitet og
Titulatur, naar han omtaler sine Forældre; og at han endog
altid iagttager den sidste i de mange latinske Breve, han har
skrevet til sin Broder, Hertug Ulrik; men at man tillige,
foruden i andre Træk og Udtryk i Brevene til denne, seer
Christians stærke Sind til Broderen i de hyppige Tillæg,
hvormed han nævner ham: („suavissime Dux Uldarice,“ cha-
rissime, amantissime, &c.) At i øvrigt Prindsen fra først af
har faaet Anviisning af sin Læremester til Titulaturerne, er
let at begribe. — Det er dog ikke allene det daglige Livs For-
hold og Optrin i Prindsens snevrere Kreds, som give ham
Stof til at skrive om. Man seer tydeligt, at han vist nok i Al-
mindelighed er holdt borte fra det egentlige Hofliv; og han har
uden Tvivl for det meste været indskrænket til sine Læreres og
de unge Adeliges Selskab, der baade bleve oplærte og opdragne
med Prindsen, og tillige betragtedes som et Slags Bager
ved hans Hof. Det er tydeligt af flere Træk, at hans For-
hold til „Præceptoren“ ikke har været uden Styrke fra
dennes Side. Men derfor ogsaa findes jævnligt i Brevene
den naturlige ungdommelige Lyst og Drift til at udvide sin
Horizont, at erfare Nyheder, tale med Fremmede, gjøre Besøg,
eller vide forud naar der skal reises eller flyttes til et andet
Slot, m. m. Endogsaa Interesse for udenlandske Forhold
og Begivenheder (s. Ex. i Frankrige) ytrer sig ikke sjelden;
og overhovedet en tidlig Lærelyst, Videlyst og Tænksohmhed,
der reber en opvakt og livelig Natur.

Til at gjøre alt dette tydeligt, og føre det practiske Beviis
for ovenfor meddelte Meninger, særdeles den, at Brevene i Stof
og Form maa tilhøre den unge Kongesøn selv, behøvedes et

større Antal Udskrifter af Bogen, end her kunne finde Plads. Jeg kan imidlertid ikke undlade, til nogen Bestyrkning af min Formening, deels at angive Indholdet af endeel Breve, tage hist og her i Bogen, i chronologisk Folge, uden særdeles strengt Udvalg; deels at udskrive nogle faa Prover, saavel af den danske, som af den latinske Text.³⁰⁾

1. Prindsen melder den unge Friis, at han sidste Søndag i Kirken havde lagt Mærke til, at han ikke gav Afgt paa Prædikenen, og advarer ham, ikke oftere at giere sig skyldig deri. (7de Brev eller Stiil; formodentlig fra Nov. eller Dec. 1583.) 2. Han fortæller sin Læremester, at Mentemesteren, Christoffer Wallendorph, har sendt ham Castanier, og beder Læreren at takke ham derfor. (8. Br.) 3. Joh. Svave var reist til Antvorskov, er kommen tilbage, og bragte Tidender og Gilsener fra Kongen og Dronningen. (14. Br.) 4. Kongen var Nytaarsaften paa Sorøe Kloster, („her huøjs mig“) og Prindsen „fik Mad med Hans Majestæt“. Der var mange „Herremænd“ (Aldelsmænd) med Kongen, og blandt dem Cantsleren, Niels Kaas, og de reiste alle tilbage til Antvorskov. (15. Br.) 5. Prindsen melder Cantsleren at han har hørt, at Hertug Ulrik skal ogsaa komme til Sorøe, og blive der hos ham, hvilket er ham „saare kjær.“ (17de Br. dateret: „af Søer den 14de Jan.“ (1584.)³¹⁾ 6. Prindsen takker Rigets Marsk fordi han har reist med ham ved hans Hylдинг. (21. Br.³²⁾ 7. Prindsen beretter (uden virkelig Brevform) at Cantsleren Niels Kaas, „idag den anden Dag i Martii“, (1584) har besøgt ham paa sin Reise til Jylland, og „giort maaltid“ med ham (pransus est mecum.)

³⁰⁾ Brevene i Kongens Stilebøger er ikke nummererede; men jeg har optalt dem imedens jeg giennemgik Bogen; og angiver Tallet for at vise Tidsfølgen. Hvor et rettet latinsk Ord er astrøkt i Parenthes, er det en Rettelse af Læremesteren.

³¹⁾ Af næste Brev sees, at Hertug Ulrik er kommen følgende Dag til Sorøe; saaledes den 15de Januar (1584.) s. ovenfor S. 256.

³²⁾ Prindsen blev først hylstet i Danmark (Siborg, Odense, Ringsted og Lund) fra 12. Jun. til 18. Jul. 1584. Det er paafaldende, at her saaledes kun findes 3 Breve imellem 14de Jan. og 3unii M. s. A. Ligeledes er her en Forvirring i Brevenes Tidsfølge. Nr. 7, der skal være skrevet den 2. Martii (1584) følger efter Nr. 6, der omtaler Hyldingen i Jun. og Julius.

Han ønsker, at han maatte see ham igien inden Paaske. (23. Br.) 8. Br. var kommen fra Frederiksborg til Kronborg, veed ikke, hvorlænge han skal blive der, men formoder en Uges Tid, eller to. (29. Br.) 9. Det har været Brindsen kiært at høre, at hans Broder Ulrik nu har lært sin A. B. C. Han raader ham, at læse den over endnu engang, og lover ham, „naar han veed den vel“, en „smuk Donat, bunden i rødt Skiel med Guldsperder.“ (32. Br.) 10. Brindsen har faaet Lov at „spadsere en Stund“ (ire deambulatum unam horam) og vil gierne have sin Broder med sig; om det „saa befalder ham“, vil han bede ham Lov af hans Tugtemester. (37. Br.) 11. Han takker Abfalon Zuel „naadigst“ (ago tibi clementer gratias) for al Velvillighed, synderlig for de „Kastebolde“, (de pilis palmariis) som han har sendt Brindsen. (41. Br.) 12. Brindsen roser Friis, („tu es egregius puer, („en smuk Dreng“) etiamsi sis parvus“); men finder dette at dable hos ham, at han ikke kan „staae stille til Bords“, og ikke lade være „udi nogen Paasyn at træve (berøre) paa dig hver du lyfter.“ (& non in alicuius conspectu attractare te ubilibet.) Derjom hans Læremester herefter seer dette, „bliver han vist forternet, og uden al Naade straffer dig.“ (46. Br.) 13. Brindsen har i Gaar besøgt Hertug Ulrichs „kiære Tugtemester“, som talte saare vel om ham, og roste hans Slittighed og Rydighed, hvilket var Brindsen meget kiært at høre. o. s. v. Han beder ham „naadigst hilse sine Herremænd“ — saluta tuis nobilibus (rettet af Læreren med den Anmærkning i Munden: „saluto cum accusativo“) og sin gode Tugtemester. (51. Br.) 14. Brindsen havde befaleet Friis („Jussi te, Frisi“) at han skulde lade ham vide, naar Nogen reiste herfra (fra Sorø) til Kiøbenhavn; dette har Friis glemt; Brindsen raader ham, med det første at undskyldte sig, om han kan; han kunde ellers faae en Erindring af Brindsens Læremester, som ikke vilde behage ham. (54. Br.) 15. Friis har nu „hørt Catonem til Ende“; Brindsen raader ham til at repetere den slittig i disse Dage, at han kan vel forstaae de Vers, han har hørt. (67. Br.) 16. Brindsen er bleven fertrydelig over en Uttring af Knud Rud, og giver ham det at forstaae, ikke uden Spot. (77de Brev, hvilket her meddeles paa Dansk, med uforandret Stavning.)

„Kiære Knud Knud, Jeg haaffuer altidt tendt, y var myn Gode
 „uden, oc therfor haaffuer y altidt till denne dag veret mig efftelig, [prop-
 „terea fuisti mihi dilectus ad hunc usque diem.] Men nu fornaar Jeg,
 „y noget foracter mig, for denne aarsag att y mene Jeg icke skulle flüüg
 „studere, och y udi disputag vilde snart offueruinde mig, fere Knud
 „(mi Canute) det tender ieg Eder kunde lettelig gore, Thi ieg er endnu
 „barn och nepelig haaffuer studeret tbo aar, och y er gammel och haaffuer
 „studeret y Dannemarc och Tjuidskland (lang tiid) med floer befofning,
 „dog sender ieg Eder disse thuede vers

Sepibus inclusit linguam natura duabus

Ne sit inexpensi prompta loquela soni

„denem beder Jeg, y vilde myn allerkierefte fenning herfader (meo cha-
 „rissimo domino patri saa vrtiide, att hans ten. Nat. dennem vel fer-
 „staar, lau y det icke gore, som ieg vist treffuer, thaa ville Jeg y selfuer
 „fulle domme, huad nafru hannem bequemer, som lenge haaffuer studeret
 „och kunde alligeuel saa herlig en sentens (icke) forstaa, sandelig mig
 „sones hand vor verdt at min allerkierefte kon. herfader skulle hannem
 „punde [ipsum puniret] uden alle naade, dog skulle y fare vell paa
 „denne tiid.“ [tamen tu bene uale hac (hoc) tempore.]³³⁾

17. Han han lært „Dialogos og Catonem“, og tænker „at
 han nu snart skal lære „Epistolas Ciceronis.“ — „Si habes
 has easdem epistolas, volumus incipere illas simul discere.“
 Dette vilde være Kongen, deres Fader, saare fiært at høre. (79.
 Br.)³⁴⁾ 18. Prindsen veed icke, hvorlænge han skal blive paa
 Kronborg; han tænker, det bliver icke længe; „maaskee til
 Juul.“ (82 Br. Saaledes vel fra Decbr. A. 1584.) 19.
 En Greve er kommen fra England; han ventes at komme her til
 Slottet (Kronborg) om Aftenen, eller næste Dag. (90. Br.)
 20. „Igaar, da vi legte i den lille Sal (paa Kronborg) kom
 myn allerkierefte Herfader usforventendes til os. Af Hans Maje-
 stæts Samtale med mig, fornam jeg vel, at det skulde Hans
 Maj. befalde (deberi placere eius Majestati), om vi undertiden
 ginge paa Volden at spadsere (si nos interdum iremus in vallum
 deambulatum.) Det vilde jeg gierne, min præceptor vidste;
 maa vel see han icke troer, denne være min kiære Herfaders villie.“
 (83.) 21. Prindsen beklager Friis, som er syg af Hoste, og vilde gierne

³³⁾ Dette Brev maa være skrevet i Efteraaret 1584 (s. Nr. 18) da
 Christian IV. gif i sit 8de Aar. Man veed knap, om man tør troe,
 at han her har været ganske uden Hielp.

³⁴⁾ Her er noget uforstaaeligt. Brevet synes at være skrevet til Hertug
 Ulrich, der neppe havde fyldt sit fiette Aar, og i Begyndelsen af
 Aaret (Nr. 9) læste sin A. B. C. Det var noget hastigt for ham
 allerede at lære Ciceros Breve.

det endnu meer, om han ikke selv var Skyld deri, da han, imod sin Lærers Forbud idelig gaaer til Vinduerne i den strenge Frost. (97. Br.) 22. Henning Bilde havde for nogle Dage siden spurgt, naar de skulde begynde at læse Terentius; Brindsen melder ham, at det nok vil skee idag; vil Bilde høre Lectie med de andre, maa han komme strax Kloffen slaaer eet. (100. Br.) 23. Han har hørt, at hans Fader lykkelig er kommen til Norge. (Frederik II. afsædede til Bahuus den 28. Mai 1585. Refens Kron. p. 344.) I det næste Brev (til Broderen) beretter han om Kongens Ankomst til Kronborg. (Nr. 102. 103.) 24. Brindsen beder „sin Kiære V. Præceptor“ erfare hos Dronningen, om han med sin Broder nu strax maatte gaae til deres Fader, (formodentlig første Gang efter Kongens Hiemkomst fra Norge) da han havde hørt Dronningen sige til Præceptoren, „at de i Dag skulde komme til Kongen“; eller om de skulle vie, indtil de bleve hentede. (105.) 25. En Gesandt er kommen fra Saren („Lantze Missen“) fra „vor kiære Hr. Fætter Hertug Christian, Churfyrstens Hert. Augusti Sen.“³⁵⁾ (106.) 26. Br. skriver til Otto Lindenow, at han har hørt, dennes Broder, Johan Lindenow, i Torgaars havde tilskrevet ham paa Latin. Dette Brev begierer Brindsen, at han vilde sende ham med Budet; „thi jeg vilde gierne see, hvormeget han har forbedret sig siden jeg var hos din Fader.“ o. s. v. — Otto Lindenow efterkom ikke dette, og har næste Dag faaet disse Linier: „Det sienes saare „ynderlig, (videtur mihi valde mirum), Ottthe Lindeno, att mit „Bud, ieg sende till Dig y goer, kom igen uden Din striffuelse, „alligeuel ieg keffoel, (quamvis precepi — tu scribere(s) mihi) „Du med same Bud skulle striffue mig till.“ (109. 110.)

27. „Jeg tænker nu (iam cogito) hvor slittig den fromme og lærde Mand (ille probus & doctus vir) Peder³⁶⁾ var, at tienc

³⁵⁾ Formodentlig den, som affendtes 1585, for at melde Churfyrstinde Annas, Frederik II. Søsters Dødsfald, den 1ste October (?) (Refens Kron. p. 344.)

³⁶⁾ Den i sin Tid berømte Medicus og Chymicus Dr. Peder Sørensen (f. i Ribe 1512) som blev Professor Poeseos i Kiøbenhavn inden han var 20 Aar gammel, reiste siden 3 Gange udenlands, og blev hiemkaldt for at ansættes som Kongelig Livmedicus. Han kom 1571 tilbage til Kiøbenhavn, hvor han efter 31 Aar blev Prof. Med.

mig, der ieg laae syg udi Soer, og hvor omhyggelig han var for min Skyld samme Tid, hvorfor jeg gierne vilde giere ham til gode (libenter volui benefacere illi) naar Veilighed sig begiver. Derfor beder jeg Eder, naar I herer han kommer hid til Byen (illum venire huc ad civitatem) I da vilde bede hannem tale med mig før han vandrer³⁷⁾ herfra." (114; skrevet paa Kronborg.) 28. Imod al Forventning har man nu paa denne Naars-tid faaet Sne og Kulde, efterat man længe har hørt baade varm og klar Himmel. „Det er mig og saare underligt; dog tænker jeg, at Gud af saadan usædvanlig Forandring giver os tilskende, han er os vred, og for vist vil straffe os, om vi ikke med første rette og bedre os." (si non in primis emendamus nos.) (114.)³⁸⁾ 29. Intelligo, mi Magister Poule, dilecte amice, (min elskelige Ven) quod famulus tuus (Ederes Diener) Laurentius,³⁹⁾ profectus est (sil) Roschildiam." Han ønsker, strax at tale med denne efter hans Tilbagekomst, for at erfare om han har hørt hvor Kongen er. (130.) 31. Br. fortæller om en Viniedandsfer han har seet i Kiøbenhavn: (134.)

<p>„Jeg forstaar af dyn skriffuelse att erther ieg strefte dig till om den lynganger ieg saa nu i Kø- benhaffuen, begerer du gerne uide, huad for spectakel hand beuyste, fan- delig ieg saa inthet andet, vden att</p>	<p>„Intelligo ex tuis literis, quod postquam scripsi ad te de illo sunambulo, quem iam uidi Hafnie, petis libenter scire quæ spectacula exhibuit. profecto non uidi aliud nisi equitauit in fune, & interdum</p>
---	--

ved Universitetet, men døde forinden af Pest 28. Juli. 1602. (Worms Ver. II. S. 379. 80.)

³⁷⁾ Overalt hvor Prindsen i Latinen har proficisci (eller, som her, a beat) bruger han i det Danske „vandre.“

³⁸⁾ Dette er skrevet paa Frederiksborg. I Randen er med en anden Haand tilsat: 22. Apr. (1586) Prinds Christian havde nylig (den 12te April) fyldt sit 9de Aar. — I Stillebogen fattes et Blad efter fol. 81.; saaledes mangler den danske Text til Latinen i Nr. 127. 128. Neden under Nr. 128, hvor der var Plads paa Siden, har Prindsen, vist nok efter Læremesterens Befaling, 4 Gange skrevet denne Sententis: „Regula Regi lex, non affectus esse debet.“

³⁹⁾ Denne nævnes atter i Br. 132 (Prinds Chr. var imidlertid kommen tilbage til Kiøbenhavn, hvor der skulde være Herredag) og kaldes her Magister Laurentius. Magister Paulus er Hr. Povel Pedersen, Hertug Ulrichs Læremester, som den 22. Jan. 1585 havde faaet Joh. Munthe til Hielpelærer (S. 257.)

hand reed paa lynen, och vnder tiden hengete vid then enne soed, vnder tiden vid den anden, och fundum vid then ene Arm, engang hængede hand sig vid Hovedet, men paa allerlyste gaff han sig gruelligendes (pronum) fraa det offuerste af lynen till det nederste, lige som hand havde floget, och en gang forede hand medtt sig paa lynen en dreng y en huelborde, (Huelbor) intet andet sonderligt saa ieg af hannem.

pendebat per unum pedem, interdum per alterum, interdum per unum brachium, semel pendebat per capud, (t) sed omnium ultimo dedit se pronum a supremo funi (s) usque ad ultimum finem quasi uolasset, et semel duxit secum in fune puerum in rota gestatoria. nihil aliud precipue ab ipso uidj.

31. Pr. har i forgangen Uge været i Esrom Kloster, „at han der kunde ferlyste sig noget.“ Han saae dog der intet syn- derligt, andet end Kirken, som fordm har været „egregium tem- plum, cum in flore esset.“ Nu kan man vanskeligt si, hvordan den har været; „nam est fere totum destructum.“ (143: herefter fattes atter et Blad i Bogen.) 32. Prindsen har nylig hørt det smukke Vers af Virgilius, hvori han klarlig beskriver „hvad Egenstaber en god og frommer Mand bør at have.“ (144.) 33. Pr. undrer sig høilig over at Friis, naar de have været ude at spadser, er den eneste, som strax begierer at drikke, naar de komme igien i deres Kammer, uagtet „vor fiære Præceptor“ saa ofte har advaret dem, ikke at giere det; „thi det er os saare skadeligt.“ (148.) 34. Det behager Pr. meget, at han seer Friis agter hvad hans Lærer paaminder ham om, at „følge tugtige Sæder“; saaledes ijer idag, at han viste den gamle Mand, der kom til ham, saamegen Værdighed; „thi det tilkommer unge Per- soner at være ærbødige mod de Gamle.“ (155) 35. (Friis synes nu ikke at være hos Prindsen; eller at være paa nogen Tid reist hert.) „Quod habeas multos amicos, mi Frisi, in illo loco, in quam iam es, non est mihi mirum quod satis expectatus sum illo tempore cum fuisti apud me.“ (158.) 36. „I gaar vandred min allerkiæreste Hr. Großvater herfra;⁴⁰⁾ og jeg for-

⁴⁰⁾ Længere hen (170) kaldes Hertugen „myn hiertz allerkiæreste Her großfader;“ og tillige „Hans Majestæt.“ 1586 vare Hertugen og Hertuginde (af Mecklenborg) for sidste Gang samlede hos deres Børn i Danmark.“ Werlauff om Sophie af Mecklenborg. Hist.

haaber 53. Maj. i dag kommer til Andverskof." (162) 37. Ved Tienstagtighed bevarer man længe sine Venner: „quod non ita diu audivisti in Catone, aliquoties in illis sententiis quas recitamus ad mensam." (135.) 38. „Jeg treer vist, (der) ikke skulde findes mange med det Sind, hvilket jeg nu fort Lid forleden befandt udi dig, at du kunde saa taalelig omdrage Skændselsord, og ikke strax hevne det. Sandelig jeg ser ingen Deel kunde have lidet saa aabenbarlig Forhaanelse, som du gjorde af saa høffærdig et Menneske (ex tali superbo homine), hvilket jeg friligen maa bekende. Dersom din Modstander, om hvilken du skriver, havde saa mange Kyndinger og Venner i denne Stad, som du haver," o. s. v. (171.) 39. „Non diu est ex quo scripsi tibi, me cogitare nos in primis uenturos Friderichsburgo in Juliam. — „Dett er icke lenge siden, att ieg streff dig till, mig tencke, wy medt forste skulle komme fraa Frederichsborg till Juland." — „Saa er nu skeedt; vi kom till „Juland" denne Uge den 9de Nouembri8." (1586.) (174.) 40. Han „bevilger" Friis, at han maa tale med den Herremand, som har kaldet ham til sig; men saasnart han kommer tilbage, vil Brindsen vide, hvem det er, og hvor han reiste hen. „Der vdi seer myn vilge." — „hac in re facis mihi gratum." (176.) 41. Kongen har for saa Dage siden sendt Pr. Chr. og hans Broder H. Ulrich „tvende smukke og nyttige Bøger til Skienk." ⁴¹⁾

Lidsfr. III. S. 63.) De opholdt dem i Siell. i August og September. Hertugens Broderføn Sigismund var med sin Farbroder. 3 Slutn. af Septbr. fulgte Friderik II. dem til Gedser paa Falster. Her døde Hertuginde Elisabeth d. 14. Oct. 1586. (ib. S. 66. 67.) Prindsen yttre i flere Breve (168. 69. 70.) sine Tanker om, hvorfor hans Fader imod Forventning ikke endnu er kommen tilbage fra Falster. Man seer, han har da endnu slet ikke faaet noget at vide om Hertugindens Sygdom eller Død.

⁴¹⁾ Foræringen har formodentlig været en Nytaarsgave. Det kunde maa-
ske have været de to Samlinger af udvalgte Psalmer, Bibelsprog og
Sententser, den ene af Davids Psalmer, den anden af Salom.
Ordsprog og Jes. Syrach, som K. Frederik II. lod trykke paa
Tydsk, i Duodez; (1583.) Disse ere endnu langt større Sielens-
heder, end Hofpræsten Knopfs Samling af Prædikener over disse
Syrog, som Frederik II. befalede trykt 1586 i Quart, og hyppigen
skienkede bort til Grindring. (Jvf. Minerva 1789. III. S. 60.) Et

Han forestiller sin Broder, at de begge, „som Hans Maj. fromme og gode Værn, af ret senlig Kiærlighed underdanigst med allerførste her betætte Hans Kon. Maj.“ (200.)“

42. Det 1ste daterede Brev: Coldingæ, 21. Aprilis Anno Dom. 87. „nos heri, uicesimo Aprilis, uenimus Schanderburgo Coldingam.“ (fra Skanderborg til Colding.) 202.

43. „3 Dag, hvilkens er den 15de Mai, gav Hans Maj. sig paa Reisen herfra (Colding) til Siælland.“ Pr. blev tilbage paa Coldinghuus. (209.)

44. (Prindsen havde været en Wiils Wei eller to paa Weien til Haderslev; hans Hofmester (H. Ramel) var med; de gjorde Maaltid i Skoven, og Hofmesteren begav sig til Haderslev for deraf at reise til Saren (in Misniam) (210.)

45. Pr. melder Hertug Ulrik, efter dennes Døds, at Tegtemesteren („min Figtmester“ — gladiator meus) i Ustes er kommen hid (til Colding) og havde mødt Kongen i Nyborg. (211.)

46. Pr. melder Albert Brahe („Maa du vide, oss elskelig Albret brahe“ — mihi dilectissime Alberte Brahe) at han har hørt, Brahes Fætter Otto B. Steensøn, i Gaar havde skrevet ham til, hvilket Brev Albert ikke havde vist Prindsen. Denne befaler ham derfor (ideo iubeo te) at saasnart han modtager dette Brev, skal han venligen underrette Otto Brahe „om alle de Ting, den gode Mand begierer at vide.“ (Budet, som kom tilbage „i Gaar Ustes, saare sildig,“ underrettede Pr. om, at Albert B. „statum, sicut jussi, rescripsisti tuo cognato.“ — „Dette var myg kiært at høre, och ieg her eyther skal holde megit af dig.“ o. s. v.) (214. 215.)

47. Det har været Pr. meget kiært at høre om Friis, „te accepisse bonam, honestam & honorificam conditionem.“ („en god, erlig och hederlich vilkor; men see til att du icke bliffuer for streng, saa att mange fræcte for dig — men sikk dig velvillig mod Alle — thi hvo som helst mange fræcter for, hand skal och fræchte mange.“ o. s. v.) (219.)

48. „Hertog Frederik af Holsten“ er død for saa Dage siden.⁴²⁾ Hans tidlige Død gior Prindsen saare ondt;

Exemplar af den sidstnævnte, skienket af Kongen den 9de Nov. 1583, til R. Raad Jørgen Rosenkrantz, bevarer paa det Kgl. Bibliothek.

⁴²⁾ Hertog Frederik II. af Holsten: Gottorp døde 15. Jun. 1587, i sit 19de Aar, efter 8½ Maanedes Regiering.

han var „en frommer ung Herre, om hvilken hans Undersaater havde god Forhaabning“ at han skulde blive en mærkelig og forstandig Fyrste, „Menigheden“ (reipublicae) meget gavnlig i denne nødterstige Tid. (222.) 49. Brindsen længes meget efter Bud fra Skanderberg, hvorfra han i lang Tid intet har hørt, for at erfare, om Kongen er kommen derhen; da der er saameget, hvorom han gjerne vilde tale med Hs. Maj. (233. Fra Koldinghus.) 50. „Mihi videtur, mi Frisi,⁴³⁾ quando exercemus nos in Musica, tunc canis non tam diligenter, ut te deceret. hoc non placet mihi, nam semper putavi, te esse diligentem puerum. profecto, si posthac percepero tuam negligentiam, persuades (persuadeas) tibi certo, accusabo te coram magistro.“ (238.) 51. Blandt mange andre Egenstaber, som en Fyrste her besidde, dersom han vil regiere vel og vinde et godt Navn, „est primum quod timet (ut timeat) Deum — proximum ut habeat summam potentiam, qua potest expediri quidquid subditis possit esse necessarium; tertium delectetur benefacere multis. Nam quicumque princeps est potens, & non simul bonus & probus, eius dominatio sit sine omni dubio mera tyrannis.“ &c. (241.) 52. Brindsen havde troet, at de denne Winter (1533) skulde have blevet i Kolding, eller taget derfra til Siælland; men nu seer han at de læsjer („lader“) mange Rustvogne, der sendes til Skanderborg; dette er, som han mener, et vist Tegn paa, „at vi med første ogsaa kommer derhen.“ (249.) 53. Pr. veed ikke andet at skrive om, end at han og hans Broder Ulrich i Dag, før Middagsmaaltid, vare tagne ud (profecti sumus) til Fuglehuset (aviarium), som er bygget i Dyrehaven,⁴⁴⁾ hvor Fuglefængereren udsatte sit Garn, men fik kun

⁴³⁾ Da man her finder, at Friis endnu er hos Brindsen, kan det maa ske antages, at et foregaaende Brev (Nr. 48) er skrevet om en fingeret Situation. Dette (i Stillebogen 241) findes blot paa Latin, og er skrevet paa Koldinghus.

⁴⁴⁾ In terotrophio (Theriotropheo.) Dette Brev, som kun findes paa Latin, er skrevet fra Koldinghus. Nogle Dage efter kom Brindsen til Haderslev, hvor han i tre Dage blev hos sine Forældre. (259.) Otte Dage derefter reiste han atter til Haderslev, hvor Hoffet var, og hvor han blev i Julen. (266.)

to Fugle, hvorefter han gav Prindsen den ene, og H. Ulrik den anden. „Sed cum non iam nos decet tractare talia puerilia, misimus statim hac duas aves duci Johanni ac duci Friderico, nam adhuc sunt pueri,⁴⁵⁾ quare eiusmodi puerilia conveniunt illis optime.“ (257.) 54. Han fortæller sin Broder Ulrich, at deres Fader den Dag havde „naadigst bevilget“ (clementer concessit) at han før Maaltid maatte gaa uden for Slottet, (Haderslev) „i Gaarden ved Hans Bloms Stald.“ Der saae han en Hare, som nogle smaa Støvere jeg næsten „en ganske Stund“ (en heel Time) indtil de tog den; hvilket Prindsen havde megen Fornøjelse af. (269.) 55. Dronn. af Englands Legat, Dan. Rogerius, er i denne Uge kommen til Høffet: „I Gaar talede jeg med ham paa Kongel. Majestæts Kammer.“ (Haderslev Slot). „Videtur mihi probus vir, doctus & bene peritus. („En frommer, lærd og vel forfægt Mand.“) (273.)⁴⁶⁾ 56. Nyheder vare indløbne fra Frantrige, som ikke havde behaget Prindsen; men nu havde hans Hofmester bragt ham andre Tidender, som glædede ham meget, nemlig at Kongen af Navarra havde seiret i to Slag. (277.) 57. Kongen er (noget efter Jul) reist til Fyen, „til Breide Rangows Hustrues („Høstrues“) Barjel.“ (281.)⁴⁷⁾ 58. Greven af Mansfeld havde man ventet hid,⁴⁸⁾ men neppe før St. Hans Dag. Nu kom han ganske uventet; men talte meget lidt med Prindsen: „quod admodum miror; sed existimo per dolorem non potuisse.“ (301.)

59. Hr. har hørt at Fyrsten af Anhalt, Hert. Christian,⁴⁹⁾

⁴⁵⁾ Formodentlig menes Prindsens yngste Broder Hans (f. 1588) og Hertug Frederik (f. 1581, 6 Aar gammel) en Son af Hertug Hans den yngre, Stifter af den sønderborgske Linie.

⁴⁶⁾ Nylig havde Prindsen erfaret, at engelske Gesandter vare komne til Gørding. Det har været noget før Julen 1587. I Nr. 276 „bedder det: „Christi nativitatis festum jam appropinquat.“

⁴⁷⁾ Den 7de Jan. 1588. 3vf. Mag. før den D. Udseshift. I. 104.

⁴⁸⁾ Til Haderslev, hvor Kongen og Høffet mest opholdt sig i Vinteren 1587.

⁴⁹⁾ Hert. Christians Son, Prinds Hans Georg af Anhalt-Desau, holdt den 21de Febr. 1588 paa Haderslev Slot Bryllup med Do-

om 3 Dage skal reise til Antvorskov; men at han først vil blive her (paa Haderslev Slot) et Par Dage, og skal opholde sig i Prindsens Værelse. (mansurum in mea camera.) Han beder derfor sin Broder Ulrich, at han maatte i denne Uge blive hos ham, „& uteremus simul uno hypocausto & uno cubile.“ (Følgende Dag takker han Broderen, fordi han vil tilstede ham dette, og melder, at han nu vil lade sit Lei (res meas) bringe hen til ham, hvilket han beder, at en af H. Ulrichs Tjenere vil tage i Forvaring. (303.) 60. Fyrsten af Anhalt har været „nogen Tid lang“ (aliquamdiu), paa Antvorskov; (ut satis intellexisti ex meis ultimis literis ad te.) Han drog herfra (hinc) til Kronborg, og derfra til Kbhavn „at han kunde see Kong. Maj. Flaade.“ Der blev Hans Raade („eius Clementia“) kun en Dags Tid, og kom derpaa tilbage til Antvorskov, hvorfra han reiste til Korsør, og videre til Lybssland. (315.)⁵⁰ 61. Prindsen har i lang Tid hørt meget om den nye Skole i Sorøe, men har ikke seet den, siden den begyndte; han har sat sig for at reise derhen (fra Antvorskov) næste Morgen ganske tidlig. (306.)⁵¹ 62. Rigens Raad forventes med det første at komme til Antvorskov; men endnu ere ingen af dem komne uden Cantzleren og Rentemesteren; de øvrige ventes „inden næste Fredag.“ (Dateret

rothea, Grevinde af Mansfeldt. Frederik II. havde nylig (liøndt allerede fragelig) været paa Sønderborg, hvor hans Broder Hertug Hans d. 11. Febr. holdt Bryllup med Enke-Churfyrstinde af Saren Agnes Hedvig, en Halvsøster til Prindsen af Anhalt. Kongen kom den 17. Febr. upaselig tilbage til Haderslev. (Resen. p. 352. 53. D. Atlas. VII. 137.) Resen beretter, at han tog „de unge Fyrster“ Christian af Anhalt og Philip af Grubenhagen med sig paa sin sidste Reise fra Haderslev til Antvorskov.

⁵⁰) Dette Brev maa være skrevet af Pr. Christian efterat han fra Haderslev var hentet over til Antvorskov; som dog ikke synes at være skeet før efter d. 4. April. Der nævnes i det mindste intet om hos Resen, at han der var tilstede ved hans Faders Død. Brevet er mærkeligt derved, at dets danske Text ikke er skrevet med Prindsens Haand.

⁵¹) I det følg. Brev (307) fortæller Pr. at han udførte sit Forsæt, og var i Sorøe til den følgende Dag, da han om Aftenen kom tilbage til Antvorskov.

„af Antuverscheu 20. Mai 1588.“) (307.) 63. „Mi domine Doctor, scias quod hac præterita nocte ualde mihi doluerunt dentes, ut vix dormiverim unica hora tota nocte; iam aliquantulum melius habeo, laus Deo, tamen libenter viderem ut in primis veneris ad me — — „at jeg kunde tale med Eder og bruge Eders gode Raad.“ (317.)⁵²⁾

64. „Jeg actede y dag, (consideravi hodie) blant andre myne bøger, ochsaa denne bog, huilken den høylærde mand doctor Casselius nu fort Tid siden forleden hæffuer mig dediceret.“⁵³⁾ — — — quare proposui mihi omnium primo illum diligenter legere & considerare, quid præcipue doctrinæ ille probus & doctus vis in eo iudicat meæ iuventuti (s) commodo.“ (321.)

65. Hofprædicanten Mester Albert havde holdt „en herlig Prædiken“ paa („i“) Antvorskov, „den Tid Vor salige allerkiæreste Gr. Faders Liig blev derfra ført“; denne Prædiken, som nu er trykt, har han idag stienket Prindsen. (327.)⁵⁴⁾ 66. „Udi dette Rige, fra hvad Sted Noget kommer hid, (til Kronborg) da kan han ikke noksom forkynde, hvor overflødig Sæden fremkommer; den evig almægtige Gud see Lov, og give timelig Veirlig, den at opvoxe, høste og indføre, at vi kunne for saadan hans guddommelige Raade findes taknemmelige.“ (333.) 67. Pr. skriver til sin Broder Hert. Ulrich at deres Høgtimester, Lucas Nutzi, kom i disse Dage tilbage fra Lydskland; og han, har hørt, at Hertug Philip af Bommern har skrevet til dem med denne Mand, o. s. v. (334.) 68. „Du kiendte vel Blich,

⁵²⁾ Det sidste mangler i Latinen, da et Blad her er borte. Det næstfølgende Brev (318) er dateret: Kiøbenhavn d. 16. Jun. 88.

⁵³⁾ Om Casselius s. S. 261. Jeg har ikke blandt alle de Skrifter af denne Lærde, som det Kong. Bibl. besjoder, kunnet opdage noget, der var tilegnet Pr. Christian; heller ikke finde Titel paa noget Skrift af Casselius fra 1588.

⁵⁴⁾ August 1588. (Frederik II. døde paa Antvorskov d. 4. April; hans Begravelse i Roskilde var den 5. Aug.) Dette er det eneste Sted i Bogen, hvor Prindsen omtaler sin Faders Død. „Mester Albert“; Albert Hansen, Hofprædicant under Frederik II. og Formynder: Regjeringen til 1591, da han blev Bisk. i Aarhus. (Se verg. Siæll. Cler. p. 510.) Hans „Troske Prædiken“ over Frederik II. blev holdt paa Antvorskov d. 24de Mai (Kbh. 1589. 8.)

(Bless?) som ticute her i Gaarden nogle saa Uger serleden: hans Broder var kommen hid i gaar, og der han vilde vandre herfra (Frederiksberg) til Nossilde i Gaar Nites, og ikke saae sin Dreng (famulum suum) hos sig, søgte han efter ham udi et Huus i Hildersød. Der han som dertind fandt han en Jager-Dreng i Huset, som spurgte hanaem, hvo han søgte efter, og begyndte at slaae ham med en Dolk. Der Herremanden (nobilis) det fernam, tog han haanem „Bucken“ (pugionem) af Haanden, og slog Drengen tre Saar. Det herte jeg her vare steet i Alfes.“ (331.) 69. Drenu. vil jende sin Dreng Bekov til Br. Præceptor „for at han kan lære latinsk Sprog og beglig Konst.“ (338.) 70. Fri s siger („Frisi. dicis“) at han i Byen har seet mange store Dyr (magnas seras), særdeles saa store Hierte, som neyre nogen har seet større. Br. undres over, at han ter sige saadant. Han har selv tilforn, og nu i Gaar atter seet to Hierte, som vare stude her i de næste Skove, saa store „som Hvitfeldt din Brænde mener, du aldrig har seet.“ Sed credo, quod loquaris libere, apud me & alios bonos amicos.“ (1588.) (312.)

71. „Intellexi a nobilissimo viro, Gerhardo Ransouio, preside Croneburgi, charissime domine preceptor! quod eius pater, nobilissimus, doctus & celebris vir, Henricus Rantzouius, breui tempore misit (miserit) tibi dono Chonicon Alberti Abatis (Abbatis) Stadencis. (sis) Si accepisti (acceperis) hunc librum, peterem velles mittere mihi istum cum hoc nuntio; inprimis remittam tibi Deo te commendo.“ (343.) 72. Sidste Scudag kom Prindsens Præceptor fra Skaane, og om Mandagen „vandrede (reiste) vi til Kiebenhavn, og anden Dagen vandred min fiære Fru Moder herfra til Falster og Volland.“ (Hun er i Slutn. af Septbr. kommen tilbage. Prindsen reiste derpaa med Dronningen og hendes Hof igien til Kreutberg, hvorfra et Brev er dateret 1mo Octbr. 88.) 73. Han beretter sin Broder, at det er ikke længe siden han havde „lært til Ende Institutionem principis Christiani“;⁵⁵⁾ hvilken det er Hans

⁵⁵⁾ Det er uden Tvivl denne „Underviisning for en christelig Jyrke“, som har behaget Christian IV. saa meget, at han nogle Aar senere selv har affrevet den blandt andre egenhændige Samlinger. (I. notiser S. 305.)

Kiærlighed („Tuæ charitati“) vitterligt, at han her havde „besattet i faare ferte paragraphis.“ Nu vil han atter begynde at lære dem paa Ny, og raader sin Broder, med det allerførste at giere det samme. (357.) 71. „Consideravi iam septimana aut altera elapsa, quando accessimus ad prandium, quod in parvo horto, qui est proximus gynecæo, („som er næst op till Fruerstuften“)⁵⁶⁾ erat ampla & profunda fossa, quam mihi videtur non aliquem effodisse, sed terram sponte ita decidisse. Quid causæ sit, non possum satis cogitare; nisi fuerit in eo loco exitus a muro infra terram („under iorden“) & asseres super eum sunt iam rupti.“ (362.) 75. „Jeg faae gerne att di vuge „Herrer, myn fere Herbroder, Herzog Hans, och myn fere faders „broders sen, Herzog Fredherich, komme til mig och lærde paa „mit kammer her paa Cronburg, som di tilforn gjorde paa „Friderichsborg; men nu ved ieg icke, om saa behager myn allerførste „Frumoder, huorfor ieg begerede aff eder, fere D. Præceptor, y „uulle med første fere huad hinders Ma“. er hiert her vdi; dersom „di kommer til mig, skal det faare vel behage mig.“ (374.) 76. Prindsen beretter om en forfærdelig Storm, der havde blæst paa tredie Dag, og stærkest om Aftenen; hvorfor „mange Skibe med stor Livsfare maatte vige af denne (Helsingers) Havn.“ Han skriver endnu i to følgende Dage derom, bl. a. „Sandelig er der „ikke Tvivl, at arme Skibsmand herudaf jo haver lidt stor Skade: „Gud troste dem allesammen, saa mange de haver været — Saa- „dan Guds Bredes Tegn er os allesammen en Naamindelse om „sand Boenitentsje.“ I det 3die Brev siges, at Skaden, som Stormen har gjort „her for os, var end taalelig, frem fer den, (sunt quidem tolerabilis præ illo) de deraf have lidt i Jylland, Skaane og mange andre Steder.“ (381. 82. 84.) 77. Staldmesteren havde „over Maaltid“ fortalt en Historie „om Spegelser“ (de spectris): nemlig om en „Gaardbo, (Niise, Lar) „som

⁵⁶⁾ Brevet er skrevet paa Frederiksberg. Noget længere hen paa Ester-aaret ikke længe for Juul kom Prindsen med Høffet til Kronborg, hvor Vinter-Opholdet skulde være. Om Flytningen var der længe talt, inden den gik for sig, uden at han kunde faae at vide, naar den vilde skee: „Og mange flere med mig ere uvisse derom, hvilke vel burde saadant vide, for det saa hastig skal gaae for sig.“ (370.)

almindelig saadan spøgelse nævnes," der var flyttet med en Bønde, som var kommen overeens med en Anden om at stifte Gaard med ham, paa det sidste af 6 eller 8 Læs Hø, hvilke Bønden ogsaa flyttede til sin nye Bopæl. Men her blev hans Gaardbo overfaldet af den, som havde sit Opbeld i den anden Gaard, hvor da et stort Slagsmaal opkom imellem de to Ridsler, indtil en af dem blev overvunden og fordrevet. (386.) 78. „Es quidem bonus puer („du est vel en god Dreng“) mi *Huifelde*, & haec tenus ita gessisti te, quod places mihi; sed iam considero aliquid in te, quod omnino mihi displicet.“ Det er, at Hvitfeldt kaster sine Klæder, snart i „en Braa“ og snart i en anden, uden at „afvifte dem“, naaar han har brugt dem. Brindsen advarer ham, at hvis han ikke herefter bedre tager sine Klæder i Agt, „faciam ut præceptor ideo (derfor) te puniat sine omni clementia.“ „Det maa du visseelig forlade dig paa.“ (389.) 79. Br. skriver til Friis (der altsaa nu er hos ham) at han vel mindes, at da deres Læremester begyndte at lade dem lære Syntaxen, „stiftede“ (deelte) han den i den „ensfaldige og figurlige“ (*simplicem & figuratam*.) Da Læreren nu hidtil har foredraget „den som steer efter de simple Regler“: saa Br. gierne, at han vilde lære dem den figurlige, hvori den bestaaer, og hvorved den er forskjellig fra den anden. Dat. 14. Jan. (1589.) (394.) 80. „Jeg fornemmer være en Tand løs udi Hertug Frederiks Mund, kære Præceptor!“ skriver Brindsen; og mener, at om Præceptoren maaskee tilforn har mærket det, men ikke fundet Tandens løs nok: saa synes Brindsen, at den nu ganske let kunde trækkes ud; og det vilde være godt, for at „han ikke, som Børn pleie, skulde røre den for meget med Tungen.“ (396.) 81. Br. „ynkes over Lucas, vor gode Ven“, som plages af Reg paa sit Værelse „her paa Slottet.“ (Kronborg.) Han spørger den, Brevet er tilskrevet, om han ikke skulde vide noget bedre Værelse? Han vil da tale med Slotsherren om at lade Lucas faae det, og troer at han ser Brindsens Skyld vil giere det. (400.) 82. Br. fortæller sin Broder Ulrich, at deres Moder har faaet endel smaa Fugle til Foraring, og deriblandt en, som fornemmelig synger ypperligt; denne ønskede Br. sig meget gierne, dersom han turde bede Dronningen om den. Men

hvis Præceptoren vilde sige til Dronningen, hvor nær denne Dugl vilde være for Prindsen, troer han vist, at „Hendes Kiærlighed“ gjerne forærede ham den. (405.) 83. Dronningen og Hoffet havde omfæder, hvorom der saa længe havde været talt, forladt Kronborg og var draget til Frederiksborg. Veien var saa daarlig og tung, at de brugte 4 Timer til de 3 Mill. Ankomsten var Kl. 12, og Prindsen „var saa træt af Reisen, at han heller vilde sove end gaae til Bords.“ (409.) 84. I den lat. Grammatik har Pr. nu nogenlunde lært (*mediocriter scimus*) Etymologien og Syntaren; men endnu staaer den figurlige Syntax ulæst, og han vil bede Læseren om, at han snart vil give dem et kort Begreb om denne Syntar. (412.) 85. Pr. har Dagen tilførsen faaet sendt to herlige Glosi fra Tydskland, hvilke Tyge Brahe overantvordede ham. (Dat. Frederiksborg, 17. Apr. 1589.) (421.)

86. Pr. beder sin Læremester, eftersom hans „kiære Fru-moder naadigst har tilstedt“, at hans andre Dreng (alii mei famuli), som nu ere paa Frederiksborg, maa komme hid, at Læremesteren vilde tale med Worm om at sende en „Kudsvogn“ derhen, saa tidligt den næste Morgen, at de kunne være her (i Kiebenhavn) om Efterm. Kl. 4. (Af det følgende Br. sees, at Læremesteren strax havde talt til Worm om denne Begiering; og at Drengene uforventede kom allesammen lidt før Maaltid. Pr. havde dog hellere seet, at de havde fulgt med fra Frederiksborg; „han kunde da have faaet alle sine Vreuder bestilte, og maaskee meget bedre, end det nu kan see.“) (436.)

87. „Solemus quidem, mi præceptor, ad minimum semel aut iterum singulis septimanis, & aliquando sæpius, ire deambulatum & nos delectare: Quare admiror vehementer, quod interea cum hic sumus, nunc fere tribus septimanis, in quibus quotidie domi manemus, nec semel exivimus; ideo libenter peterem, velles impetrare nobis veniam, vel proficisci in Amagram, vel ad naves ire, hora aut altera delectandi causa.“ &c.⁵⁷⁾

⁵⁷⁾ Den følgende Udarbeidelse, (415) der indholder en Berømmelse over Lausheden og Berisfet for denne Dyd's Værd af Historien om „den romerste Dreng Pappyrus“, er den længste, som findes i begge Haandskrifter (a. og b.) og fylder paa Dansk og Latin, i Alt

88. Frindsen har lagt Mærke til, at Mag. Laurentius ikke denne Morgen, som han ellers pleier, kom op paa Sletten Kl. 7, for at læse med hans Søstre. Han kan ikke tænke sig anden Grund, end at han maa være falden i nogen Sygdem. Han anmoder den, som Brevet er tilstrevet, strax at gaae til ham, og derpaa uden Opheld underrette Frindsen om, hvorledes det har sig med den restafne Mand. (151.) — Da Pr. næste Dag fergieves havde ventet paa Svar derpaa, som han med Vangsel seer i Møde, gientager han (152) atter sin Begiering og jerlanger at vide „quam diu morbi ipsius paroxysmus heri duraverat, & si hodie redieret, & quota hora.“ m. v. Pr. omtaler atter Mag. Laurentius (153) med megen Berømmelse og Deeltagelse som vir bonus & probus &c. Han fortæller nu selv om hans Befindende, hvor længe Paroxysmen i Gaar har været, at han er bleven aareladt m. m. 89. Pr. beretter en af sine Venner, at Joh. Dreier er bleven forlovet med en brav og piffelig Pige fra Flensborg, Søster til Doctor Peterss Hustru. Brylluppet skal holdes i Flensborg noget før Mikkeledag. Pr. tvivler ikke paa, at hans Ven er indbuden dertil ligesom han selv ogsaa er buden: o. f. v. (155.) 90. Frindsen har hørt, medens han var reist til Kiebenhavn, at M. Laurentius imidlertid havde været meget syg. Han beder nu D. Ludvig, at denne vilde forespørge hos M. Laurentii Hustru, om det ikke var noget bedre med ham. (148.)

91. Pr. har idag hørt af sin Fru Moder, at Skibene, der vare sejlede til Skotland, med hans fiære Søster Anna, endnu ikke ere komne derhen; men have maattet søge Havn ved Flekkere i Norge. (161. 62.) 92. Han omtaler, at han i at læse Bibelen nu er kommen til Jobs Bog, og meddeler sin Ven, efter denes Begiering „quæ summa sit huius libri;“ hvilket nemlig gaar ud paa: om de Fromme ogsaa hiemsøges af Gud med

8 Eider. Den er tillige den sidste, i begge Stilebøgerne, der findes baade i dansk og latin Text. I den næstfølgende (146) gientager han Berømmelsen over den Trost og Aegtskab, som M. Vayrins viste i sin Vandem, og tilføier: at han har meddeelt sin Ven dette ene Exempel, „cum tam bene mihi placet, soleo sæpe id ipsum meminisse, & meis amicis commemorare.“

Videlsjer? Iob, imod hans Venner, „probat firmis argumētis, quod deus etiam innocentibus piis solet afflictiones immittere.“ &c. (564.) 93. Han fortæller som en Nyhed, der er saa overraskende, at den knap vil findes trolig, at Kongen af Skotland den næst foregaaende Mandag skal være landet i Norge med 4 Skibe og 500 Mand. (477.) 94. I en heel Uge, ligejens og saa i den foregaaende, havde Hr. havt megen Længsel (valde desiderabam) efter at tale med sin K. Fru Moder, og ventet Budskab fra hende; især da han slet ikke talte med hende, nylig da hun kom fra Falster, formedelsst hendes hurtige Afreise til Kronborg. Nu er der sendt en Stafet, (tabellarium) til hende forrige Loverdag; han venter derfor at see hende saasnart Vinden bliver god fra Skaane. (178.) 95. Han takker for Laanen af en Bog, hvis Læsning har været ham baade kjær og lærerig; „si in mea bibliotheca aliquid sit quod petis, libenter tibi mitam, cum primum cognovero tuam voluntatem.“ Frederichsb. 24. Novbr. (1589.) (483.) 96. Han beretter om en Riebmand, der nylig er kommen fra Frankrige, og derfra havde bragt den Nyhed, at før kort Tid siden en forklædt Munk havde sneget sig ind i Kongens Sovestue, og skjult sig under hans Seng, i den Hensigt at myrde ham; men da Kongen vilde lægge sig, mærkede hans lille Hund Uraad, og rebede ved sin uophærlige Vigen ved Sengen den skjulte Morder, som da blev trukket frem og fængslet. (504.)⁵⁸⁾

97. En lang, noget eventyrlig og tragisk Fortælling om to Landstrygere (nebulones) af dem, „som i denne Tid meget plager Folk paa Landet i Skaane“, (qui circumvagantur in Scania & inferunt rusticis magna damna) der paa en Vededag havde indfundet sig hos en Bonde, og fulgt med ham til Kirke. Paa Veien havde den Eine under et Naastud vendt om, og var gaaet tilbage til Gaarden, hvor han tvang Bondenskenen til at aabne en Kiste; men i det han i denne vilde sege om de glemte Penge, greb Konen Diekliffet til med en Dre at hugge ham i Hovedet, saa at han blev død paa Stedet; og sendte strax sin Sen til Kirken, for at melde Faderen, hvad der var foregaaet. Videre

⁵⁸⁾ Dette er en bekendt Anekdote, der fortælles om K. Henrik IV.

fortælles, hvorledes den Drabtes Staldbroder ogsaa kom til Gaarden, og havde Drengen med tilbage, som han undervejs havde medt og tvunget til at følge sig. Konen vilde dog ikke give efter for hans Trudsel, at drabe hendes Søn, hvis hun ikke luffede ham ind i Huset, da hun vel vidste, at dette blev hendes visse Død. Reveren truede ikke blot, men myrdede virkelig Drengen, efter først at have afhugget begge hans Hænder; men da han derpaa forsøgte at bryde ind i Huset, faldt Konen ham ihjel med en Bøsse, i det han vilde krybe ind gennem et Lagvindue. (508.)⁵⁹⁾ 98. Fra Kiebenhavn er intet nyt, undtagen om en berøgtet Troldkvinde (de insigni venesica) som er bleven sat i Fængsel, hvor hun derpaa har angivet mange flere. (Frederiksb. 12. Jun. 1590.) (430.)

99. Idag (16. Jul. 1590) er Foureren (metator hospitiorum) ankommen til Golding, og har anvist enhver sit Herberge eller Værelse. (hospitium.) Han medder Dronningens Ankomst med hele Hoffet („cum tota aula“) Dagen derefter. Hr. har længtes meget efter hendes Tilbagekomst, for at faae noget at vide hvorledes det er gaaet til i Brunsvig, hvor han har hørt, at saa mange anseelige Fyrster og Herrer havde været samlede. (532.) 100. Med Hoffolkene, som ere komne tilbage fra Hertugd. Brunsvig, har Hr. idag til sin Glæde ikke blot faaet Brev fra hans Broder, G. Ulrik, men ogsaa fra hans Værer, og fra de unge Adelige, som tiene ham. (Golding. 21. Jul. 1590.) (534.) 101. Han har intet andet nyt at berette, end at en ung Karl, som en Tid lang havde siddet i Fængsel, fordi han havde pyntet Klammeri i den Kongelige Stald, og tilføjet en af Staldkarlene endeel Saar, nu er bleven dømt til at miste den høire Haand, „hvilken Straf idag er udført paa Byens Torv.“ Udskillige havde vel bedet om Raade for ham; men deres Ven kunde ikke efterkommes; om denne var bleven strafles, havde Exemplet været altfor farligt. (Golding. 22. Aug. 1590.) (541.)

102. „Ex quo ultimo tibi scripsi, aliquid singulare hinc

⁵⁹⁾ Man ser heraf, at Huset vel har været en af de saakaldte Nøgstuer, og Tildragelsen er formodentlig foregaaet i Eskobygden i Skaane.

„in civitate accidit, quod etiamsi commemoravi hoc tuo nuntio;
 „nihilominus uellem hoc idem ad te scribere. fuerat hic in civi-
 „tate uetus quædam & proba mulier; hæc ante annum aut alte-
 „rum elocauit filiam adhoc iuuenem adolescenti rustico, qui
 „admiserat histrionem consuetudinem habere cum eadem sua
 „iuuencula uxore. Cum socrus non posset ferre tam foedum
 „facinus, (illam) ambo ægre ferebant, & deinde diligenter excogita-
 „runt, quo pacto poterant eam e medio tollere. Cum inter se con-
 „senserant in horrendum hoc facinus, cogitabant de convenienti
 „tempore illud perpetrare; deinde conueniunt uespertino quo-
 „dam tempore in eadem domo, ubi mulier erat quam uellent
 „e medio tollere, & statim emittunt a se ansillam (ancillam)
 „sub prætextu falso eis singulare negotium exedire (expedire)
 „apud ciuem, qui longe inde habitauit, præcipiens (præcipien-
 „tes) ancillæ, ut diceret eidem ciui, nuntium apud se retineret.
 „Interea inuadunt mulierem quam uolebant necare, & propria
 „filia manus eius tenebat, usque dum histrio eam suffocaret;
 „sed tale illorum impium consilium & factum paulo post patefac-
 „tum est, & de utroque meritum supplicium sumptum est. Vale.
 „Coldinge 10. Septembris.“ Anno D. 90. (548.) 103. Valerens
 Dreng havde været ved Deren, i det Grende, at bede Prindsen
 snarest mueligt at komme til hans Mester, paa det Sted, hvor
 han i nogle Dage havde været i Færd med at male Br. Han
 seer deraf, at Portraitet, imod Formodning, endnu ikke er færdigt,
 og bliver nu bled af at gaae saa ofte til ham, og spille sin Tid
 som han heller anvender paa sine Studeringer. („Profecto me
 tædet demum, tam sæpe eum accedere & interea negligere alia
 mea negotia, quæ sunt maioris momenti; præcipue meas
 lectiones, quas multo pluris facio & puto mihi multo
 commodiores esse.“ Vale. Coldingæ. 5. Octobris Anno 90.
 (556.) 104. Han beretter om sin fiære Frændes Hertug Philip
 af Holsteens Død, d. 18de Oct. 1590, som han meget beklager,
 og omtaler den Udsæde med stor Berømmelse. (563.) 105.
 Det forundrer ham ikke, at den Veient, (ille qui discessit a me
 hinc diebus) som nylig var kommen bort, nu stærkt fortryder
 det; thi han havde saa gode Vilkaar, som han for sin tilkommende
 Tid kunde ønske; han havde heiere Len end nogen anden; Mange

gierde meget af ham for Brindsens Skyld; han fulgte med ham overalt hvor han rejste hen, „& profecto fuit mihi gratus, donec nunc breui tempore sensi, animum eius diversum a me.“ (17. Nov. 1590.) 573. 106. Sendebud, som man havde sagt, vare vel i Saar ankomne fra Brunsvig; men havde intet syn- derligt Nyt; og heller intet Brev fra Fr. fikre Broder (Ulrik) som meget ferunderer ham.⁶⁰⁾ (7. Dec. 1590.) (581.) 107. Han giver sin Broder, fra hvem han dog intet Brev med dette Bud havde modtaget, endeel gode Aaad, og deriblandt, at han altid vil adlyde sin Lærer, og ikke unddrage ham sin Fortrolighed. (uti & obtemperes T. C. præceptori, neque patiaris T. C. ab eo alienari.) Han sender ham ved samme Leilighed „par Chirothecarum, Solarium & electuarium de pomis coloneis (Skevæbler?) recens confectum.“ (Golding 10. Decbr.) 1590.) 503. 108. Han takker sin fikre Ven, fordi han havde underrettet ham om den Courcer, (tabellarius) som er kommen fra Brunsvig i disse Dage, og om hans forestaaende Afreise; og sender ham tillige Breve til nogle sælles Wener, „qui jam sunt in studiis in eodem ducatu ni fallor Helmstadiæ.“ Disse Breve maa Courceren give i deres egne Hænder, og i ingen Andens. (Golding. 11. Dec. 1590.) 109. Han havde fer nogle Uger siden sendt sin Broder en lille Nytaarsgave („exiguam strenam“) som dog ikke var saa vel forarbejdet, som han havde villet („ita perfecte ornatam, ut volebam“) da Guldsmeden havde viist sig seen og fersemmelig i sit Arbejde. Nu sender han ham derfor ved R. Aaad Jacob Seeefeld, en lille Guldkæde, som dengang mang- lede, og som han beder sin Broder at ville daglig bære til hans Grindring. (Golding. 1. Mart. 1591.) 597. 110. Et langt Liv er ikke ubetinget ønskelig: „Certe longa ætas non est nobis optanda, etiam si fata volis nostris arriserint, propter varium fortunæ casum & corporis dubiam valetudinem.“ &c. (Frederiksb. 6.

⁶⁰⁾ Man sees af dette og flere foregaaende Breve, at Hertug Ulrik i Sommeren 1590 er bleven sendt til det Brunsvigiske Hof, hvor Hert. Henrik Julius (d. 19de Apr. 1590, paa Krenberg) var gift med K. Frederik II. ældste Datter Elisabeth. Entferning Sophia synes selv at have bragt sin Son derhen.

Mai. 1591.) 613. 111. Han fortæller, at have været en Maaned borte paa en Rejse til Norge, der gik for sig til Skibø fra Kiebenhavn, og hvarfra han først fergangen Leverdag fem tilbage. (21. Jun. 1591.) (614.)⁶¹⁾ 112. Han har fort nogle ferunderlige Fiſk med sig fra Norge, („mirabiles pisces, quos inde meam vexit“) som han lover at vise sin Ven; „nec credo, te unquam tales vidisse.“ Hafniæ. 22. Jul. 91. (615.) 114. Han beretter sin Broder, at han har hørt meget tale om Dr. Nic. Hemmingſen, som før nogle Aar ſiden læste over den hellige Skrift ved Kiebenhavns Univerſitet, hvilket han ogsaa ſtyrede (rexit) med ſtor Berømmelse. Dog havde han aldrig ſeet ham, før nu nylig i Roſkilde Biſpegaard; og ſaavidt han i ſine unge Aar kunde bedemme ham, og efter en kort Samtale, forefem han Kongen at være en udmærket lærd Mand. (12. Jul. 1561. Hafn.) (611.) 114. Han har hørt, at den Ven, ſom han tilſkriver, før længe ſiden har havt en alvorlig Ordſtrid med en af ſine Meddiſciple, (condiſcipulis) ſom vilde forſvare den Sætning; „quod voluptas eſſet cauſa finalis, cur homo natus ſit. Profecto, hic Epicureus homo non eſt dignus aliquo ſingulari reſponſo, & optime potes ipſum vincere & occludere os ei hoc vnico argumento, quod uoluptas propria actus non ſit hominis: igitur Voluptas non poteſt eſſe finis hominis, ſed virtus.“ (Cronch. 21. Sept. 1591.) 114. „Hic adoleſcens qui nunc ad te venit, aliquamdiu fuit in familia mea. Interea temporis ita vitam inſtituit, ut in omnibus mihi placuerit, propter pietatem, fidem, diligentiam in negotiis meis expediendis, & honeſtam conuerſationem. Quapropter maxime ei ſoueo. Nunc autem conſtituit proficiſci in exteras nationes, ut conſequatur experientiam multarum rerum, Patriæ ſuæ commodo, Deo Gloriæ, ſibi laudi & ſaluti. Cum autem primo cogitavit eo, ubi tu ſis, Ideo te oro, velis eum habere tibi intime commendatum, mea gratia. Vale. Cronæburgi 2. Nouembris A. D. 1591.“ (666.)

⁶¹⁾ Vi finde ſaaledes her, at Chriſtian IV. otte Aar før hans beſtjendte Rejſe omkring Nord-Cap, men efter at han ſom Varn (1582) var bleven hyltet i Norge, 1591 har gjort en Rejſe til dette Rige.

3. Den sildigere af Kongens Stillebøger (c.) udgjør et Quartbind af 183 Blade, hvoraf kun 96 ere beskrevne; og er begyndt den 15de Novbr. 1591. Den indeholder 194 latinske (alle daterede) Breve og andre Udarbejdelser, (uden dansk Tert eller Oversættelse) af hvilke den sildigste, der kun udgjør 6 Linier, er undertegnet Gølding den 25de Oct. 1593. Formodentlig har dette været sidste Gang, at Kongen paa denne Raade har øvet sin Pen; ligesom man ogsaa seer, at han i dette Aar, fra 22. Mai til 18. Octbr., slet ikke har indført noget i Bogen; og fra d. 18de til 25de Oct. kun tre ganske korte Breve. Christian IV., som den 12. April 1593 fyldte sit 16de Aar, havde den 1ste September 1593 i Flensborg modtaget Stændernes Hylsning for Hertugdømmerne. Det er begribeligt, at man ved den Tid har betragtet hans Opdragelse som fuldendt, og at Formynder-Raadet i Danmark ikke har fundet det passende, at lade Underviisning eller Veiledning af Læremesteren fortsættes for en regierende Fyrste, endskiøndt han som Konge først blev myndig tre Aar sildigere. Det er allerede ovenfor bemærket, at ligesom Haandskr. c. heelt igiennem vidner om Fremgang og større Færdighed i at behandle den simple latinske Brevstil, og et Foredrag, som nærmere sig denne, med grammaticalsk Rigtighed: saaledes er det, fra den første Side til den sidste, tydeligt, at den unge Konge her har indført eller reenskrevet latinske Udarbejdelser, hvortil han forud havde skrevet Udskrift, som vel ogsaa først ere gienneføjede af Læreren. Det er yderst seldent, at vi i denne Bog møde en eller anden ikke meget betydelig Rettelse, eller et glemt Ord, tilføjet i Randen med en Ludens Haand. Man sporer saaledes her i det Hele mere Omhu og Opmærksomhed; Skriften er ligesaa udmærket ved Fasthed og Jævnhed, som ved et calligraphisk Præg; Indholdet fattes heller ikke endel karakteristiske Bidrag til at kende Kongens Udvikling

og Dannelse, hans retfærdige, menneskekærlige, godmodige og humane Tænkemaade, som Ungling, fra hans 14de til hen i det 17de Aar. Men i det Hele vil man dog vel sætte den tidligere Stilebog i Udbytte og Interesse over den sildigere; da hiin, med et langt større Antal af Breve og andre Stillevelser, meddeler over Halvdelen af disse paa Dansk, og ved Siden af en større Mangfoldighed i sit Indhold, tillige har meer af den yngre Alders umiddelbare, barnligt-naive Afpræg. — Vi maae, ved Høiherredømmets fornemmelig indskrænkede og til at meddele enkelte af de historiske Noticer, som deri forekomme.

1592. 13. April. (Frederiksb.) Den unge Konge omtaler i et Brev Tørgen Ernst Worm,⁶²⁾ der i nogle Aar var i K. Frederik II. Tjeneste, og var meget afholdt af denne Konge. „Ipse etiam ipsum dilexi propter eius gravitatem & alias virtutes, quibus erat præditus.“ Han havde forledet Aar ægtet en adelig Jomfru „de Biörnorum familia;“ men er ved nu i disse Dage, „til stor Sorg for hans Hustru, og paa en Tid, da han uden Tvivl allerhelst havde villet leve, om det havde været Guds Villie.“

1592. 17. Apr. 3 Anledning af Begravelser „in civitatibus & pagis“: Det kan vel være passende, at de, som have levet gudeligt og vel, og have udført berømmelige Gierninger, hædres i deres Jordesjærd og Gravminde; men det synes ligesaa afgjort, at deri bør holdes Maade, og at man bør undgaae de unyttige Beføstninger som nu ere bleve til Skik i Landet. Derfor s. Ex. befalede K. Cyrus paa det strengeste i sit Testamente, at han vilde begraves i Jorden, som hvert Aar klæder sig med Græs og Blomster. Andet Monument vilde denne meget fornuftige Konge ikke have.

1592. 27. Apr. (Frederiksb.) Br. minder Cantzleren om det, han nylig havde talt med denne om, da han fulgte ham ud til Frederiksborg. Br. ønskede nemlig engang at seile over til Sveen,

⁶²⁾ En tysk Adelsmand, hvis Fader Tørgen Worm eller Wurmb, kom ind fra Thüringen. (Jvf. D. Adelslex. II. S. 359, hvor der (i Følge ovenstaaende) synes at være en Forvirring og Forverling af Fader og Son.)

jer at tale med Tycho Brahe, „& coram intueri quæ in eo loco adeo egregie ædificavit.“ Nu var Harstiden passende, dertil, og Pr. beder Cantzleren, at denne jo jer jo hellere vilde lade ham vide, naar han kunde ledjage ham derved; hvilket vilde være ham det kæreste.“ (Den 2. Mai skriver han til en Anden, at da han var færdig til denne Reise; erfarede han, at der herskede Smittesot paa Hveen, og Besøget var derfor opsat.)

1592. d. 23. og 26. Jun. (Hirsholm.) Pr. har seet blandt andre Sager, der vare foreviste ham af en Juveler fra Brunsvig, som Hofmesteren (H. Namel) havde sendt ham, et Hattebaand (?) med et prægtigt Smykke („piliare cum egregio ornamento.“) Han har ladet skrive til Hofmesteren, at denne vilde sørge for, at han fik disse to Ting, som behagede ham meget; men endnu er det ikke skeet, og han beder derfor sin Læremester skaffe ham Underretning derom. Et Par Dage efter melder han endvidere, at Rentemesteren („Questor mihi dilectus) Cneveld Kruse, vel havde sendt ham Smykket, men ikke Hattebaandet; hvorover han er utaalmodig, og gientager sin Begiering, at Læremesteren vil udvirke, at man ogsaa skaffer ham „piliare illud, de quo nunc iterum atque iterum tecum loquor.“ Han tvivler ikke paa, at det vil finde Læreren's Bifald, ligesom Andres, „qui satis intelligunt quæ mihi conveniant.“

1592. 4. og 7. Jul. (Hirsholm.) Han fortæller, at han nu emsinder Dagen tilforn (3. Jul.) har gjort den før omtalte Reise til Hveen, hvorhen „optimus vir, Tycho Brahe“ havde indbudet ham. (Besøget maa have været ført; thi Pr. kom tilbage til Hirsholm (non?) „multo ante coenam.“) — Hofmesteren (aulæ magister) var med ham; „& cum eodem die reversi sumus, ea nocte hic pernoctavit.“

1592. 17. Jul. (Antvorskov.) Der hersker nu megen smitsom Syge i Landet; den 13de Jul. forlod Pr. Kjøbenhavn og kom den 15de til N. Dronningen var rejst i Forveien. „Pertransivimus multa loca satis periculosa: tamen divina protectione foeliciter venimus huc.“ &c.

1592. 7 Sept. (Et Besøg af den stoffte Dronning Anna paa Antvorskov synes at have været i Vente.) „De S. Reginae adventu nihil adhuc certi habemus; tamen intra festum Michaelis

cogito eius Maj^{tem} huc redituram." — Der forekommer siden intet herom; men i det næste Brev af 8. Sept. berettes „huc nobilem quendam advenisse a S. Regina — — ille cogitat perendie solvere Hafnia in Scotiam.“

1592. 11. Sept. (Antverp.) Om et Brev, Hr. havde i Sinde at giere, som det synes paa en eller anden Herregaard. „Adhuc sum incertus quando eo proficiscar; si eo venero, constitui ibi nocte manere; sed quantum ad ea quæ in præsentia mea opus sunt, nullam molestiam tibi incumbere volo; nam volo experiri quomodo juvenes coniuges domus administrant & familiam, & qua ratione velint excipere honos hospites.“ Han beder kun, at Bøgne maa være i Beredskab næste Dag, naar han vil reise.

1592. 12. Sept. (Som det synes om det samme Brev, til den, som det er tiltænkt.) Prindsen agter at reise om Morgenen tidlig, maaskee Kl. 7 eller 8: „tamen non constitui ad te venire, ante quartam post meridiem.“ (rettet: pomeridianam.) Paa Reisen har han adskilligt at bestille, som vil medtage nogen Tid. Desuden vil han ferlyste sig noget med Jagt paa Veien, dersom dertil bliver Tid tilovers. Han vil sende et Bud i Forveien og melde sin Ankomst; og vil gjerne at Bordet maa være i Stand og Maden lavet, naar han kommer: „Hoc vellem ut mensa parata esset, & cibus coctus quandoque adveneo; neque volo ut facias inutiles impensas ob meum adventum.“

1592. 11. 12. Dec. (Frederiksborg.) Prindsen beretter om Peder Rud, „quem perpetuo propter naturæ bonitatem amalam“, at han forgangen Fredag Nat er bleven ihjelslaet. — „Quod tu mecum dolore afficeris propter egregium & prohum nobilem, Petrum Rudium, tam subito & misere extinctum.⁶³⁾ facis revera quod te, eius bonum amicum, decet.“ &c. Mar-

⁶³⁾ Peder Eriksen Rud, til Fuglsang, blev „af Rødværgen“ ihjelsluttet paa Frederiksborg, en Fredag Aften imellem 11 og 12 (den 2. Dec.?) 1592. (B. Simonsen Esterr. om de danske Ruders Slægt. II. 165, hvor ogsaa det kongel. Leidebrev for Drabsmanden, Christen Hansen (Sernsting) af 18. Jun 1594 er aftrykt.) Hans Gravskrift, Marm. Dan. I. p. 53. (Jvf. Mag. for d. danske Nd. Hjt. I. S. 98.)

fagen til dette ulykkelige Drab kan han ikke berette: „nam neque adfui, neque vidi cum fieret, tamen hic sunt, qui coram adfuerunt.“ v. f. v.

1593. 15. Mai. (Frederiksø.) „Charissime D. preceptor, non expetasset tuum adventum ad nos, intra diem Mercurii, nam libenter concessissam tibi veniam octo dierum ad disponendam rem familiarem, cum totus annus sit elapsus, ex quo domi fuisti. tamen mihi admodum gratum est, quod reversus sis præter expectationem; nam magister aulae, ob singularia negotia, heri paulo ante tuum adventum discessit Hafniam, unde cogitat hodie Malmogiam trajicere. quantum ad calefactoris (Fyrbøderens) mei iter ad sororem suam, veniam ipsi concessi tribus aut quatuor diebus, nam diutius ipso carere non possum — interim dum a nobis abfuisti, nihil novi habemus.“ &c.

Ved at slutte disse Uddrag med et Brev, der viser os det vedvarende fortrolige Forhold imellem den unge, nu 16aarige Konge og hans Læremester, imedens vi tillige see, at han efterhaanden med Marene, skiondt endnu dog under Formynderskab, har opnaaet en vis Indsigt og Myndighed i sin Omgivning: kunne vi tilføie den Bemærkning, at Haandskr. **C.**, hvis hele Udvalgte er i høj Grad omhyggeligt, synes at have været bevaret af Kongen selv, efterat han havde ophørt at indskrive sine latinske Dvælses i Bogen. I det mindste findes der indlagt i Bogen adskillige Blade, hvorpaa findes nogle begyndte Afskrifter, med Kongens egen Haand, af de første 7 af Davids Psalmer paa Latin, af Joh. Evangelium, 6te Capitel, og andre Bibelsteder. Man sees ved Sammenligning med Kongens Haandskrift i hans Breve, at disse Authographer af Christian IV. tilhøre hans Alderdoms Tid; og hvad der findes paa et Folioblad (to Vers af Pauli Brev til Rom. **C.** 7 og 9) er, som en tydsk Paaskrift af en anden Haand viser, skrevet efter d. 26. Sept. 1645; og maaskee i Kongens sidste Leveaar. (1647.)

4. Foruden de 3 ovenfor beskrevne Haandskrifter, besidder det Kongel. Bibliothek et fjerde, der paa en Maade slutter sig til hine, som et Bidrag til Christian den Fjerdes Charakteristik af hans egen Haand, men fra Manddomsalderen. I denne Bog, paa henved et Par hundrede Blade i Quart, der i sit Udortes ligner Haandskr. c., og ligesom dette har Pergamentsbind, men er noget mindre vel bevaret, har Kongen optegnet forskellige Sager til egen Underretning og Afbenyttelse. Bladenes Orden er ikke fulgt; beskrevne Blade voxle med ubeskrevne, og de første udgjøre ikke meget over Halvdelen af Bogen. Man seer megen Forskiel paa Haandskriften; adskillige Optegnelser ere synligen fra Kongens unge Aar, eller imellem 1596 (maaſkee endog tidligere;) og 1605. En interessant Fortegnelse over 64 Adelsmand og Fruer, som havde faaet Penge til Laans af Kongen (i Alt 240,500 Rdlr.) til 6 Procent Rente, er fra Aarene 1604 og 1605. Tidligere (og maaſkee det tidligste af hele Indholdet) er en kort Moral og Klogskabslære for Fyrster paa Latin i 99 Paragrapher,⁶¹⁾ meget ziirligt og tæt skrevet paa 12 Blade, og efter Linier, afdeelte med Passeren, omtrent i Midten af Bogen; strax derefter følger en latinsk Religions-Catechismus paa 11 Blade, fra samme Tid. 88 Sider foran i Bogen optages af en stor Deel medicinske, og andre Recepter paa Tydsk, med en Indholdsliste bag efter; Skriften synes at være fra A. 1620—30. Med samme Skrift ere de første Blade i Bogen: „Fragestücken, So Ein Buxemeister (Büxenmeister) wissen muß, wo er passiren soll.“ — „En maner at laade en Petard, huilcken er meget sterck.“ — „Wasß Ein Buxenmeister mit sich zu selde haben soll.“

⁶¹⁾ Der kan ei være Tvivl om, at dette er den „Institutio principis Christiani“, hvorom Kongen allerede i sit 12te Aar (1588) skriver til sin Broder, at han havde lært den udenad, og nu atter vilde repetere den. (s. S. 270.)

Noget længere hen findes, men uden Tvivl fra langt tidligere Aar, endel Forskrifter til Ildflugler, Rafetter og andet Fyrværkerie; alle skrevne med temmelig stor Fraktur-Skrift; ligesom ogsaa de Adeliges Rayne i ovenansførte Fortegnelse. Det sidste Blad, hvorpaa Kongen har skrevet, (det har Pag 1. og skulde formodentlig begynde en Samling af lignende Recepter) indeholder: „Ett Recept aff M. Hans for Rrop, hvilket man skall giffue folerne ind, naar man slipper dennem paa gress, och naar man tager dem op vgen.“ (Et halvt Lod Guzian, og lige saa meget Bevergel og hakket Spegesild, blandet med stødt Peber, hvilket kommes paa Viin.)
